وزارت معارف

تاریخ

صنف ۸

تاریخ صنف ۸

۱۳۹۸

هـ . ش

سرود ملی

دا وطن افغانستـان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولـو کور دی
د پښتـون او هـزاره وو
ورسـره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هېـواد به تل ځليږي
په سينـه کې د آسيـا به
نوم د حق مـو دی رهبـر

دا عـزت د هـر افغان دی
هر بچی يې قهرمـان دی
د بـلوڅـو د ازبکـو
د تـرکمنـو د تـاجکـو
پـاميريـان، نورسـتانيـان
هـم ايمـاق، هم پشه يان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکـه زړه وي جـاويـدان
وايـو الله اکبر وايو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

تاریخ

صنف هشتم

۱۳۹۸ هـ . ش

مشخصات کتاب

مضمون: تاریخ

مؤلفان: گروه مؤلفان کتاب‌های درسی دیپارتمنت تاریخ نصاب تعلیمی

ویراستاران: اعضای دیپارتمنت ویراستاری و ایدیت زبان دری

صنف: هشتم

زبان متن: دری

انکشاف دهنده: ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تالیف کتب درسی

ناشر: ریاست ارتباط و آگاهی عامۀ وزارت معارف

سال چاپ: ۱۳۹۸ هجری شمسی

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

پیام وزیر معارف

اقرأ باسم ربک

سپاس و حمد بیکران آفریدگار یکتایی را که بر ما هستی بخشید و ما را از نعمت بزرگ خواندن و نوشتن برخوردار ساخت، و درود بی‌پایان بر رسول خاتم- حضرت محمد مصطفی ﷺ که نخستین پیام الهی بر ایشان «خواندن» است.

چنانچه بر همه‌گان هویداست، سال ۱۳۹۷ خورشیدی، به نام سال معارف مسمی گردید. بدین ملحوظ نظام تعلیم و تربیت در کشور عزیز ما شاهد تحولات و تغییرات بنیادینی در عرصه‌های مختلف خواهد بود؛ معلم، متعلم، کتاب، مکتب، اداره و شوراهای والدین، از عناصر شش‌گانه و اساسی نظام معارف افغانستان به شمار می‌روند که در توسعه و انکشاف آموزش و پرورش کشور نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در چنین برههٔ سرنوشت‌ساز، رهبری و خانوادهٔ بزرگ معارف افغانستان، متعهد به ایجاد تحول بنیادی در روند رشد و توسعه نظام معاصر تعلیم و تربیت کشور می‌باشد.

از همین‌رو، اصلاح و انکشاف نصاب تعلیمی از اولویت‌های مهم وزارت معارف پنداشته می‌شود. در همین راستا، توجه به کیفیت، محتوا و فرایند توزیع کتاب‌های درسی در مکاتب، مدارس و سایر نهادهای تعلیمی دولتی و خصوصی در صدر برنامه‌های وزارت معارف قرار دارد. ما باور داریم، بدون داشتن کتاب درسی باکیفیت، به اهداف پایدار تعلیمی در کشور دست نخواهیم یافت.

برای دستیابی به اهداف ذکرشده و نیل به یک نظام آموزشی کارآمد، از آموزگاران و مدرسان دلسوز و مدیران فرهیخته به‌عنوان تربیت کننده‌گان نسل آینده، در سراسر کشور احترامانه تقاضا می‌گردد تا در روند آموزش این کتاب درسی و انتقال محتوای آن به فرزندان عزیز ما، از هر نوع تلاشی دریغ نورزیده و در تربیت و پرورش نسل فعال و آگاه با ارزش‌های دینی، ملی و تفکر انتقادی بکوشند. هر روز علاوه بر تجدید تعهد و حس مسؤولیت پذیری، با این نیت تدریس راآغاز کنند، که در آیندهٔ نزدیک شاگردان عزیز، شهروندان مؤثر، متمدن و معماران افغانستان توسعه یافته و شکوفا خواهند شد.

همچنین از دانش آموزان خوب و دوست داشتنی به مثابه ارزشمندترین سرمایه‌های فردای کشور می‌خواهم تا از فرصت‌ها غافل نبوده و در کمال ادب، احترام و البته کنجکاوی علمی از درس معلمان گرامی استفادهٔ بهتر کنند و خوشه چین دانش و علم استادان گرامی خود باشند.

در پایان، از تمام کارشناسان آموزشی، دانشمندان تعلیم و تربیت و همکاران فنی بخش نصاب تعلیمی کشور که در تهیه و تدوین این کتاب درسی مجدانه شبانه روز تلاش نمودند، ابراز قدردانی کرده و از بارگاه الهی برای آن‌ها در این راه مقدس و انسان‌ساز موفقیت استدعا دارم.

با آرزوی دستیابی به یک نظام معارف معیاری و توسعه‌یافته، و نیل به یک افغانستان آباد و مترقی دارای شهروندان آزاد، آگاه و مرفه.

دکتور محمد میرویس بلخی

وزیر معارف

فهرست

فصل اول

افغانستان و اسلام

شامل درس‌های زیر است:

۱- ورود اسلام به افغانستان؛

۲- اوضاع افغانستان در روزگار اموی‌ها؛

۳- اوضاع افغانستان در روزگار عباسی‌ها؛

۴- تأثیر متقابل عرب‌های مسلمان و مردم افغانستان؛

اهداف فصل

۱-آشنا ساختن شاگردان با اوضاع عمومی افغانستان در آستانهٔ ظهور اسلام و چگونه گی انتشار دین اسلام در کشور؛

۲-آشنا ساختن شاگردان با اوضاع عمومی افغانستان در روزگار اموی‌ها و عباسی‌ها؛

۳-آشنا ساختن شاگردان با چگونه گی تعامل و داد و ستد مسلمانان عرب و مردم افغانستان در سه قرن نخست هجری.

ورود اسلام به افغانستان

مسجد شاه دو شمشیره، کابل

آیا می‌دانید اسلام چگونه به افغانستان وارد شد و چرا مردم مملکت ما دین آسمانی اسلام را پذیرفتند؟

اوضاع افغانستان در هنگام ظهور اسلام

افغانستان در زمان‌های نزدیک به ورود اسلام از جنبه‌های مختلف زنده‌گانی اجتماعی آمادۀ یک تحول اساسی شده بود. مثلاً در کشور ما حکومت قوی که ولایات و مناطق مختلف را زیر اداره داشته باشد، نبود و هر بخش از آن توسط حکمران جداگانه‌یی اداره می‌شد.

در شمال کشور، **ترکان** حکومت می‌کردند و در جنوب هندوکش، **رتبیل شاهان** فرمانروایی داشتند. در غرب نیز والیان وابسته به ساسانیان مردم را به زیر فرمان خویش داشتند.

از لحاظ اجتماعی نیز وجود طبقات و اعتقاد به اصالت خون و نژاد مردم را با مشکلاتی رو به رو ساخته بود. تشکیل خانواده نیز اساس استوار و محکمی نداشت. بر زن ستم روا داشته می‌شد. از نظر دینی نیز مردم بخش‌های مختلف مملکت ما از دین‌های جداگانه‌یی پیروی می‌کردند. به خصوص دو دین بودایی و زردشتی، پیروان و طرفداران زیادی داشتند. آفتاب پرستی نیز رواج داشت. از سوی دیگر به دلیل رواج ستم ازسوی زورداران و صاحبان مقامات

بلند و نبودن عدالت و نارضایتی زیادی در میان عامهٔ مردم مشاهده می‌شد.

در چنین اوضاع و احوالی بود که آوازهٔ اسلام به سرزمین ما رسید، دینی که همه را به خدای یگانه، وحدت،آزادی، عدالت و برابری فرا می‌خواند. به زودی مجاهدان و دعوت کننده گان این دین، خود را به مرزهای مملکت ما رساندند.

انتشار دین اسلام

پیشروی مسلمانان به جانب افغانستان (خراسان) از زمان خلافت **حضرت عمر** رضی‌الله‌عنه آغازیافت. پس از **نیشابور**، **هرات** اولین شهری بود که به تصرف مسلمانان درآمد. سپس شهرهای دیگر نیز به دست سپاه اسلام افتادند.

به خصوص پس از سال ۴۱ هجری قمری/۶۶۱م این پیشروی‌ها فزونی یافت و شهرهای زیادی از کشور ما به تصرف مسلمانان درآمد. اما رواج وگسترش کامل اسلام زمانی رخ داد که عناصر و نیروهایی از داخل مملکت ما مانند صفاریان سیستانی، کمر به حمایت و نشر این دین آسمانی بستند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند: گروه اول اوضاع افغانستان در هنگام ظهور اسلام را توضیح دهد و گروه دوم چگونه گی انتشار اسلام در افغانستان را به زبان ساده بیان دارد.

سوال‌ها

۱- در زمان ورود اسلام در شمال و جنوب کشور ما چه کسانی حکومت می‌کردند؟

۲- دین‌هایی را که پیش از اسلام در کشور ما رواج داشتند؛ نام ببرید.

۳- به نظر شما چرا در کشور ما مردم از اسلام استقبال کردند؟

۴- چرا شماری از مردم ما در برابر حکام عرب دست به قیام زدند؟

اوضاع افغانستان در روزگار اموی‌ها

در بارۀ خاندان اموی چه می‌دانید؟ آیا اطلاع دارید که اسلام در زمان اموی‌ها گسترش زیادی یافت؟

خاندان اموی یکی از خاندان‌های قریش است. آنان از سال ۴۱ ق-۶۶۱م. خلافت اسلامی را به دست آوردند و برای ۹۰ سال در جهان اسلام حکومت راندند. اسلام در زمان امویان گسترش زیادی یافت.

در روزگار آن‌ها اسلام، بیشتر نقاط افغانستان را فرا گرفته و طوایف مختلف عربی نیز از جزیرة العرب به **خراسان** یا افغانستان امروزی کوچیدند.

قیام یحیی بن زید

مردم افغانستان در بسا از حالات از قیام‌های ضد امرای اموی که مخالفین سیاسی آن‌ها به شمار می‌رفتند، پشتیبانی کردند.

یکی از این قیام‌ها، قیام **یحیی** پسر زید بن علی از اعضای خاندان بنی هاشم بود که در **جوزجان** صورت گرفت. یحیی در سال ۱۲۶ ق/۷۴۴م به همراه ۱۲۰ نفر از یارانش کشته شد.

ابومسلم خراسانی

عبدالرحمن ملقب به ابومسلم یکی از شخصیت‌های معروف خراسان است. وی در سال ۱۰۰ ق./۷۱۹م. در سفیدنج جوزجان متولد شد. پس از شهادت یحیی بن زید، ابو مسلم خراسانی رهبری قیام بر ضد اموی‌ها را به دست گرفت و روز عید فطر سال ۱۲۹ ق/۷۴۷م. در **سفیدنج** پرچم اموی‌ها را پایین نمود و در عوض، پرچم عباسیان را که رنگ سیاه داشت بلند کرد.

وی با کمک مردم، شهرهای مشهور افغانستان را یکی بعد از دیگری گرفت. **ابومسلم** سرانجام نیروهای دولت اموی را شکست داد و به سال ۱۳۲ ق/۷۵۰م. خلافت را به شاخهٔ

عباسی‌ها انتقال داد.
اما منصور خلیفهٔ عباسی که از نفوذ او در میان مردم خراسان هراس داشت سر انجام در سال ۱۳۷ ق./ ۷۵۵م. با حیله یی او را کشت. ابو مسلم در این هنگام ۳۸ ساله بود.

قیام ابومسلم با پرچم‌های سیاه

امیرفولاد و امیرکرور

امیر فولاد از امرای **غور** در مرکز افغانستان بود. وی نیز چون شنید که مردم افغانستان به دور ابومسلم خراسانی جمع شده اند به پا خاست و با گردآوردن مردم غور در نهضت عباسی شرکت کرد.

امیرکرور فرزند امیر فولاد است. وی نیز در **نهضت عباسی** سهم فعالی گرفت و پیروزی‌های زیادی را به دست آورد. وی هم چنین مردی دانشمند و شاعر بود. گویند اولین شعرپشتو پس از ورود اسلام به افغانستان را او سروده است.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دوگروه الف و ب تقسیم شوند، گروه الف علل قیام ابومسلم خراسانی را بیان دارد و گروه ب با استفاده از نقشه، مسیر حرکت ابومسلم و طرفدارانش به جانب مرکز خلافت اموی را مشخص سازد.

سوال‌ها

۱- چرا مردم افغانستان از قیام‌های ضدخلافت اموی حمایت کردند؟

۲- جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.

ابومسلم خراسانی در .... متولد شد وچون برضد ....قیام نمود، مردم از او حمایت کردند.

۳- امیر فولاد و امیرکرور در کجای افغانستان امارت داشتند؟

۴- به نظر شما چرا امیر فولاد و امیر کرور از نهضت عباسی حمایت کردند؟

اوضاع افغانستان در روزگار عباسی‌ها

دربارهٔ خاندان عباسی چه می‌دانید؟ آیا اطلاع دارید که آن‌ها با حمایت مردم افغانستان به خلافت رسیدند؟

عباسی‌ها منسوب به حضرت عباس (کاکای پیامبر اسلام ﷺ) استند و از شاخهٔ هاشمی قریش به حساب می آیند. خاندان عباسی از اواخر قرن اول هجری وارد میدان سیاست شدند و چون از اوضاع ناآرام خراسان آگاهی یافتند در سال ۱۰۹ ق./۷۲۷م. داعیان و مبلغان خود را به این سرزمین فرستادند.

مردم خراسان یا افغانستان که نسبت به رفتار بعضی از حکام اموی بدبین بودند از نهضت عباسی حمایت کردند. عباسیان با جانفشانی و مبارزات مردم ما به سال ۱۳۲ ق./۷۵۱م. به خلافت رسیدند. روزگار فرمانروایی عباسی‌ها ۵۲۳ سال طول کشید و سرانجام در سال ۶۵۶ق./۱۲۵۸م. خلافت آن‌ها توسط مغولان به پایان رسید.

برمکیان

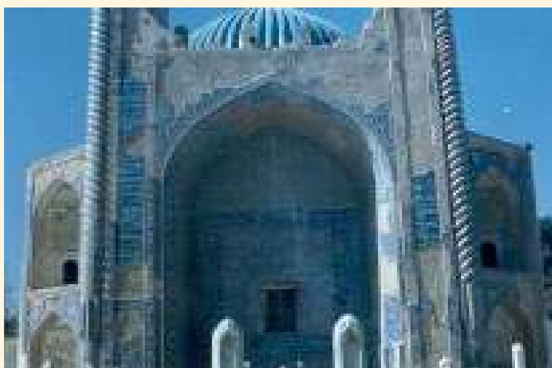
برمکیان در اصل از فرزندان شخصی به نام برمک می‌باشند. برمک موبد یا روحانی آتشکدهٔ زردشتی نوبهار بلخ بود. اولین شخص مشهور این خاندان، **خالد** پسر برمک می‌باشد که به حیث وزیر و مشاور منصور عباسی نیز کار می کرد. پس از خالد پسرش **یحیی** فردی دانشمند و صاحب نفوذ این خاندان به حساب می‌آید. او از طرف **مهدی** خلیفهٔ عباسی مأمور

تربیت هارون‌الرشید گردید؛ سپس وی در حکومت **هارون‌الرشید** تمامی امور خلافت عباسی را به دست گرفت و به همراه دو پسرش برای آنان کار می‌کرد. چندی بعد هارون‌الرشید بر ایشان بدگمان شد و به سال ۱۸۷ق./۸۰۳م. دستور داد **جعفر** فرزند یحیی را کشتند و خود یحیی با دیگر اعضای فامیلش را زندانی ساختند. تمام اموال **برمکیان** را نیز ضبط کردند. پس از این واقعه شخصیت دیگری از میان برمکیان برنخاست.

فرهنگ و علوم در دورهٔ عباسی

از لحاظ فرهنگ و ادب، افغانستان در دورهٔ عباسی‌ها شاهد درخشش شخصیت‌هایی بود که با پدید آوردن آثارعلمی و ادبی نام خویش را در تاریخ کشور ما جاودانه ساختند مانند: **محمد، احمد** و **حسن** فرزندان موسی بن شاکر خراسانی که در ریاضیات تألیفاتی ازخود بر جای گذاشتند، ابو معشر **جعفر** بن محمد بلخی، ریاضی دان مشهور که حدود ۱۲ کتاب تالیف کرد، **بشار** بن برد تخارستانی که در شعر عرب شهرت فراوانی یافت، **ابوزید** احمد بن سهل بلخی، ادیب، متکلم، فیلسوف و جغرافیه دان از سرزمین بلخ، ابوزید در علم جغرافیا و فلسفه کتاب‌هایی را تألیف کرد. **ابو محمد هاشم** ابن زیار سروانی که در شعر عرب کتاب نوشت.

مسجد ابونصر پارسا در بلخ

فعالیت داخل صنف

شاگردان درگروه‌ها خدمات مهم مردم افغانستان را در دورهٔ عباسیان به بحث بگیرند و آن‌ها را در کتابچه‌های خود فهرست نمایند.

سوال‌ها

۱- با استفاده از متن درس جای خالی را پر کنید.

عباسی‌ها به دلیل ...... مردم از اموی‌ها در کشور ما نفوذ یافتند.

۲- سه نفر از شخصیت‌های فرهنگی این دوره را نام ببرید.

۳- آتشکدهٔ نوبهار در کدام یک از شهرهای زیر قرارداشت؟

الف)قندهار ب) هرات ج) بلخ د)کابل

تأثیرات متقابل عرب‌های مسلمان و مردم افغانستان

آیا می‌دانید که اسلام و مردم افغانستان به یکدیگر خدمات مهمی کرده اند؟

با ورود اسلام، کشور ما وارد مرحلهٔ جدیدی از تاریخ‌ش شد . اسلام به ما هویت جدیدی داد و پس از آن کشور ما به نام سرزمین اسلامی یاد گردید. این هویت جدید باعث یگانگی و وحدت کشور ما شد؛ زیرا همهٔ اقوام و قبایل صاحب عقیده و دین یگانه یی شدند.

دین اسلام همچنین موانع موجود در راه تحصیل علم و دانش را برداشت و انحصار علم را که در اختیار مردمان قدرتمند و پولدار و یا حکمران بود، از بین برد. به همین دلیل علم و دانش رشد کرد. شمار علما و دانشمندان در کشور ما زیاد گردید و افراد زیادی خدمات علمی شایسته یی به دنیای دانش عرضه داشتند.

از سوی دیگر، مردم سر زمین‌ما بر ضد رفتار تبعیض‌آمیز شماری از والیان دورهٔ اموی قیام کردند.

آنان در نهضت عباسی به رهبری **ابومسلم خراسانی** سهم گرفتند.

همچنین مردم این کشور در زمینۀ نشر اسلام فداکاری‌های زیادی کردند و اسلام را به نقاط شرقی گسترش دادند.

خلاصه آنکه تأثیر اسلام و افغانستان تأثیر متقابل و دوجانبه است؛ اسلام به مردم ما هویت جدیدی داد، وحدت و یگانه گی بخشید، درهای علوم را گشود؛ مردم افغانستان نیز از طریق ارائۀ خدمات علمی و فرهنگی و نیز با جانفشانی در راه انتشار آن، در بنای قصر با شکوه تمدن اسلامی سهم خوبی گرفتند. به خصوص علما و دانشمندان نقش بسیار ارزنده یی ایفاکردند.

زیارتگاه حضرت علی ابن ابی طالب (کرم الله وجهه) در بلخ

فعالیت داخل صنف

شاگردان در دوگروه تقسیم شوند. گروه اول خدمات اسلام به افغانستان و گروه دوم خدمات افغانستان به اسلام را بیان کند.

سوال‌ها

۱- به نظر شما مهم ترین تأثیر اسلام برافغانستان چه بود؟

۲- چرا بعد از اسلام تعداد علما و دانشمندان کشور ما افزایش یافت؟

۳- آیا اسلام توانست که به مردم وحدت و یگانگی ببخشد؟ توضیح دهید.

۴- جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب در کتابچه‌های خود پر کنید.

اسلام آمد .... ما را تغییر داد و به ما .... بخشید.

قلعهٔ ا ختیارالدین در هرات

فصل دوم

حکومت‌های مستقل اسلامی افغانستان

شامل درس‌های زیراست:

۱- طاهریان، صفاریان و سامانیان؛

۲- غزنویان و سلجوقیان؛

۳- غوریان و خوارزم شاهیان؛

۴- مغولان، تیموریان و آل کرت؛

اهداف فصل

در این فصل با مطالب و موضوعات زیر آشنا می‌شوید.

۱- آشنا ساختن شاگردان با زمینه‌های شکل‌گیری حکومت‌های مستقل محلی اسلامی در افغانستان؛

۲- آشنا ساختن شاگردان با شخصیت‌هایی که برای نخستین بار در راه استقلال قدم برداشتند؛

۳- آشنا ساختن شاگردان با سلسله‌های محلی اسلامی بعد از اسلام در افغانستان؛

۴- آشنا ساختن شاگردان با چگونه‌گی روابط میان سلاطین و خانواده‌های حاکم محلی؛

۵- آشنا ساختن شاگردان با چگونه‌گی هجوم سپاهیان چنگیز و تیمور به افغانستان و نیز چگونه‌گی شکل‌گیری روابط دولت آل کرت با مغولان؛

طاهریان، صفاریان و سامانیان

آیا می‌دانید نخستین حکومت‌های مستقل اسلامی در کشور ما شکل گرفتند؟

طاهریان

طاهر فرزند حسین در اصل از اهالی **پوشنگ** یا **زنده‌جان** کنونی هرات بود. وی به سال ۱۵۹ ق./۷۷۶م. تولد گردید.

طاهر از همان آغاز جوانی در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی شرکت می‌کرد. وی در اختلاف دو برادر **مامون** و **امین عباسی** از مامون الرشید حمایت کرد و در سال ۱۹۵ق./۸۱۱م. امین را به قتل رسانید.

از این پس مامون الرشید خلیفهٔ مسلمانان شد؛ سپس وی از طرف خلیفه مامون به حیث حکمران خراسان، مقرر شد. طاهر در اینجا در یکی از روزهای جمعهٔ سال ۲۰۷ ق./۸۲۲م. بر منبر رفت ونام خلیفه را از خطبه انداخت و استقلال خود را اعلام داشت، اما در فردای همان روز به قتل رسید. پس از او فرزندانش در افغانستان به حکومت رسیدند و پنجاه و پنج سال بر سرقدرت باقی ماندند.

آخرین فرد این خاندان **محمد** نام داشت که در سال ۲۵۹ ق./۸۷۳م. توسط **یعقوب** فرزند لیث صفاری دستگیر شد و در زندان سیستان در گذشت.

صفاریان

آغازگر و بنیادگذار حکومت صفاری‌ها **یعقوب** فرزند لیث است. وی از مردم سیستان بود و در سال ۲۰۷ ق./۸۲۲م. در جنوب غرب افغانستان و تولد شد. پدرش شغل مسگری داشت و به همین دلیل به یعقوب و برادرانش- عمرو، علی و طاهر – صفاریان گفته می‌شود.

یعقوب در جوانی به گروه **عیاران** پیوست. وی در این گروه به رتبهٔ افسری یا پیشوایی رسید. یعقوب با همکاری عیاران، شهرهای مختلف سیستان را گرفت؛ اما بیعت رسمی مردم سیستان با او در روز ۲۵ محرم سال ۲۴۷ ق./۸۶۱م. صورت گرفت از این پس، یعقوب به جنگ **زنبیل شاه** رفت و مناطق مهم مملکت ما به دست یعقوب افتاد، **محمد** آخرین فرد خاندان طاهریان نیز اسیر او شد.

یعقوب که در خود قدرت و توانایی احساس می‌کرد، به‌سال ۲۶۲ ق./۸۶۷م. خواستار ادارهٔ **بغداد**، مرکز خلافت عباسی شد که در نتیجه، کار او به جنگ با **معتمد** خلیفهٔ عباسی منجرشد، اما شکست خورد. یعقوب در سال ۲۶۵ ق./۸۷۹م. در گذشت و پس از او عمرو، برادرش روی کار آمد عمرو صفاری نیز که سامانیان را رقیب خویش می‌دانست در سال ۲۸۷ق./۹۰۰م. به جنگ آنان رفت، اما طی جنگ در نزدیکی **بلخ** شکست خورد و اسیر اسماعیل سامانی شد .

حکومت صفاری‌ها پس از این به صورت محدودی تا سال ۳۰۰ ق./۹۱۳م. در **سیستان** ادامه یافت.

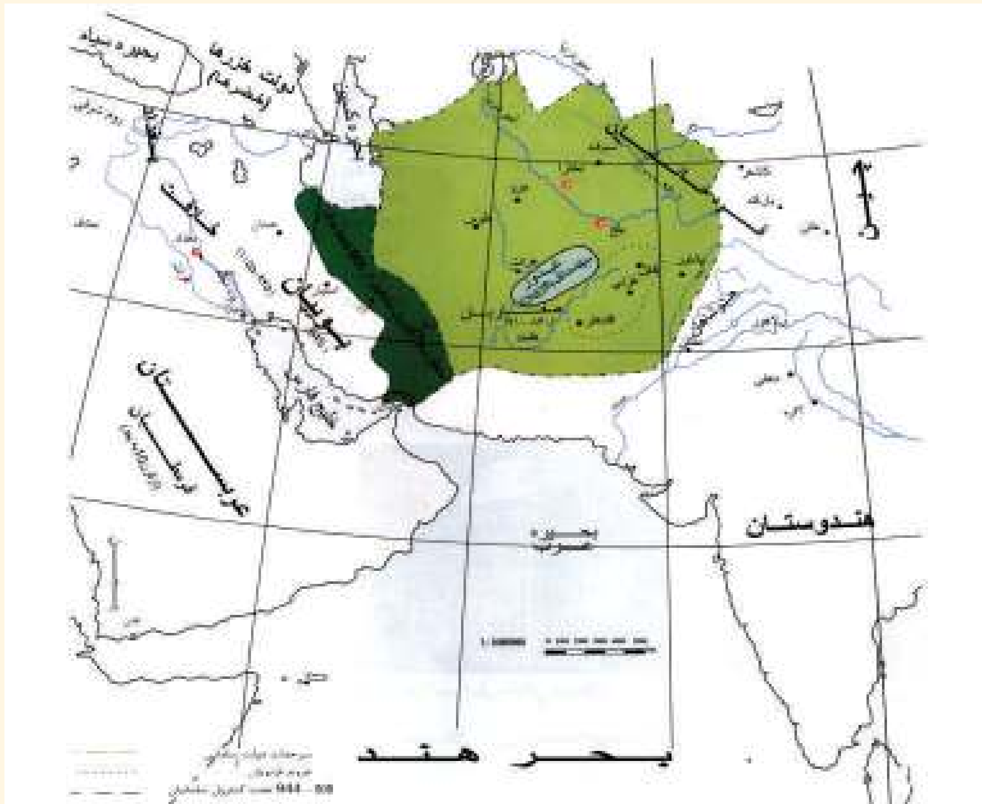
سامانیان

سامانیان از فرزندان شخصی به نام سامان به حساب می‌آیند. سامان از مردم بلخ بود و در زمان امویان مسلمان شد. فرزندانش به مقامات مهمی در دستگاه حکومت رسیدند. بنیاد گذار حکومت سامانی‌ها، اسماعیل سامانی است.

امیر اسماعیل هشت سال پاد شاهی کرد و شهر **بخارا** را پایتخت خویش ساخت و آبادش کرد. پس از درگذشت او پسرش احمد و به دنبال او نصر به پادشاهی رسیدند. حکومت **نصر** اوج فرمانروایی و درخشش سامانیان است زیرا در روزگار او گروه زیادی از دانشمندان در دربار سامانیان گرد آمدند.

حکومت سامانی در ابتدا از نظم و ادارهٔ خوبی برخوردار بود. اما پس از آنکه امرای محلی قدرت یافتند دچار مشکلات گردید. یکی از امرای محلی، **آلپ تگین** نام داشت که از فرمان سامانیان سرپیچی کرد. وی نیروهای سامانی را در ناحیهٔ **خلم** در شمال افغانستان شکست داد. از آن‌جا همراه با طرفداران خود در غزنی حکومت جدیدی را به سال ۳۵۱ق./۹۶۲م. اساس گذاشت.

دولـــت ســامـانـیان

آرامگاه امیر اسماعیل سامانی در شهر بخارا

فعالیت داخل صنف

شاگردان به صورت گروهی دربارهٔ علت سقوط و انقراض سامانیان به بحث بپردازند.

سوال‌ها

۱- طاهر از کجا بود و چگونه به مقامات بالای حکومتی رسید؟

۲- چرا طاهر نام خلیفه را از خطبه انداخت؟

۳- چه گروهی از یعقوب لیث صفاری در ابتدا حمایت کرد؟

۴- چرا روابط یعقوب فرزند لیث صفاری با خلیفهٔ بغداد خراب شد؟

۵- پایتخت سامانیان در کجا قرار داشت؟

۶-جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.

مهمترین پادشاه سامانی ...... نام داشت و در دربار او ......جمع شده بودند.

۷- به نظر شما علت خرابی وضع دولت سامانی چه بود؟

درس ششم

غزنویان و سلجوقیان

آیا می‌دانید دو سلسلۀ غزنوی و سلجوقی حکومت‌های مقتدری در افغانستان تشکیل دادند؟

بنیادگذار سلسلۀ غزنویان **آلپ‌تگین** است. او از جملۀ امرا و سرداران ترک نژاد پادشاهان سامانی بود. اما تثبیت حکومت و پادشاهی **غزنویان** توسط **سبکتگین** صورت گرفت. وی داماد آلپ‌تگین بود و در جنگ با پادشاه غزنی(لویک) پیروزی به دست آورد.

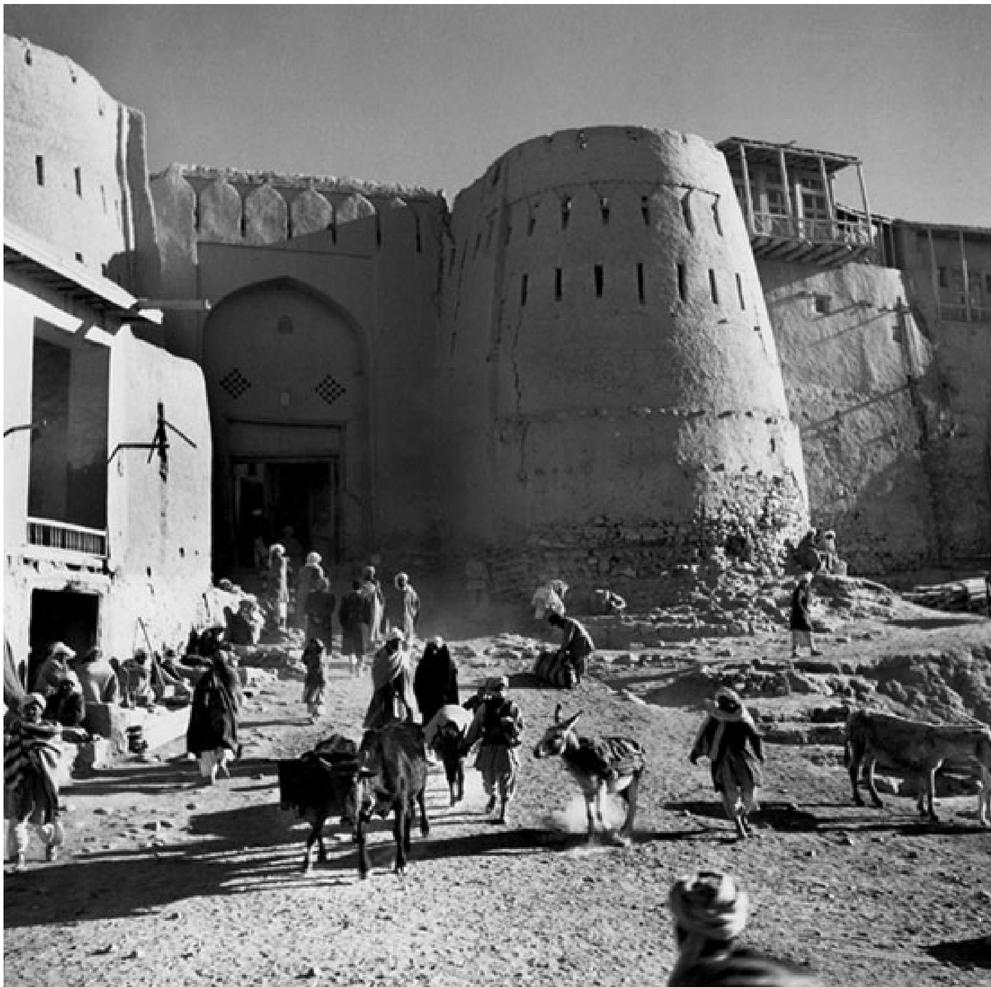
سبکتگین همچنین ساحۀ حکومت غزنویان را تا **جیپال** در هند رسانید. پس از او پسرش سلطان **محمود غزنوی** پادشاه شد. او پایه‌های حکومتش را در افغانستان بیشتر محکم ساخت و با لشکرکشی های زیاد به جانب هندوستان دامنۀ حکومتش را به آن سرزمین رسانید. وی در این جنگ‌ها، غنایم زیادی نیز به دست آورد و آن‌ها را به غزنی منتقل ساخت.

با ثروت‌ها و غنایم مذکور، شهر غزنی آبادتر شد، شاعران و دانشمندان زیادی در آنجا سکونت اختیار کردند، مانند ابوریحان **بیرونی**، ابومنصور **دقیقی**، **فرخی سیستانی** و **عنصری بلخی**.

غزنویان پس از سلطان محمود

سلطان **محمود غزنوی** به سال ۴۲۱ ق./۱۰۳۰م. وفات نمود. پس از او فرزندش سلطان **مسعود** به پادشاهی رسید. وی هوش و ذکاوت پدر را نداشت بنابران سرداران حکومت غزنوی از او ناامید شدند و از حمایتش دست برداشتند. در این حال در آسیای مرکزی قدرت ترک نژاد دیگری ظهور کرد. اینان **سلجوقیان** نام داشتند که پس از تصرف مرو، نیشابور و هرات آمادهٔ جنگ با **غزنویان** شدند. جنگ دوطرف به سال ۴۳۱ ق./۱۰۴۰م. در ناحیهٔ **دندان قان** در نزدیکی سرخس روی داد وطی آن غزنویان شکست خوردند.

سلطان مسعود غزنوی از میدان جنگ گریخت و به هندوستان رفت. از این پس حکومت ضعیف شدهٔ غزنویان تا یکصد و سی سال دوام نمود، اما قلمرو آن محدود بود؛ بنابرآن غزنویان به دست پادشاهان غوری از میان رفتند.

بالاحصار غزنه

سلجوقیان

سلجوقیان نیز از گروه ترکمنان به حساب می‌آیند. جد ترکمنان سلجوقی شخصی بود به نام **سلجوق،** که چهار فرزند داشت. یکی از فرزندان او به نام **اسراییل** توسط سلطان **محمود** غزنوی دستگیر شد. وی هفت سال را در زندان کالنجر در هندوستان گذرانید و در همان جا فوت کرد. این کار، دشمنی سلجوقیان با غزنویان شد؛ اما بنیادگذار سلسلهٔ سلجوقی **طغرل بیگ** نواسهٔ سلجوق می‌باشد. او سلطان **مسعود** غزنوی را در جنگ دندان قان شکست داد و ولایات مهمی را در ماوراءالنهر، ایران و افغانستان به دست آورد. بعد از طغرل، برادر زاده‌اش **آلپ ارسلان** به حکومت رسید. او رومیان را در جنگ «ملازجرد» شکست داد و آسیای صغیر را گرفت. فرزندش **ملک شاه** سلجوقی نیز در جهت شرق تا چین و در جهت غرب تا بحیرهٔ مدیترانه پیشروی کرد.

سقوط سلاجقه

قلمرو گسترده و وسیع سلاجقه نیز میان شاهزاده‌گان سلجوقی تقسیم شد. شاهزاده‌گان با کمک وزیران‌شان که **اَتابک** نام داشتند حکومت می کردند.

همین امر به تجزیهٔ قلمرو سلجوقی منجرشد. در نتیجه، سلسله‌های دیگری که خوارزم شاهیان، قراختاییان و غوریان نام داشتند سرزمین‌های آن را به تصرف خویش در آوردند.

قلمرو سلجوقیان

بزرگترین خدمت سلجوقی‌ها

از جمله خدمت‌های بزرگ **سلجوقی‌ها** به فرهنگ و تمدن کشور ما آن بود که ایشان نیز به زبان و فرهنگ و ادب دری توجه نشان دادند. زبان و فرهنگ دری افغانستان از طریق سلجوقیان به عراق،آذربایجان و آسیای صغیر انتقال یافت. آن‌ها همچنین در معماری نیز خدماتی به کشور ما کردند. در زمان سلجوقیان زیارتگاه **امام خورد** در سرپل جوزجان اعمار شد و نیز مناری در **دولت آباد** بلخ تزیین یافت، زیارت **بابا حاتم** در غرب بلخ نیز تعمیر گردید.

از آثار دورهٔ سلجوقی

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم گردند. گروه اول علت ترقی غزنی و زبان و ادب فارسی در عصر غزنویان را توضیح دهند. گروه دوم علت گسترش زبان و ادب دری در روزگار سلاجقه را بیان دارد.

سوال‌ها

۱- غزنویان و سلجوقیان از کدام نژاد بودند؟
۲- چرا حکومت غزنوی نتوانست در برابر سلاجقه مقاومت نماید؟
۳- علت درگیری سلجوقیان با غزنویان چه بود؟
۴- دوتن ازمهم‌ترین پاد شاهان سلجوقی را نام ببرید.
۵- جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.

قلمرو وسیع سلجوقی میان..................تقسیم شد و به همین..................آنان.................. شدند.

درس هفتم

غوریان و خوارزمشاهیان

آیا می‌دانید غوری‌ها یکی از قدیمی‌ترین خاندان‌های کشور ما به حساب می‌آیند؟ آیا خبردارید که حکومت خوارزم شاهیان آخرین حکومت از زمرهٔ حکومت‌های مستقل اسلامی محلی در افغانستان بود؟

غوریان

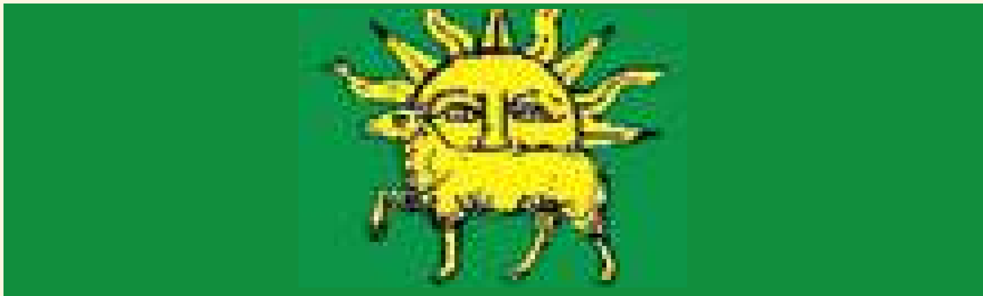
غوری‌ها از خاندان‌های بسیار قدیمی و کهن سرزمین **غور** می‌باشند. جد بزرگ آن‌ها **ملك شنسب** نام داشت. وی در روزگار خلافت **حضرت‌علی** رضی‌الله‌عنه چهارمین خلیفهٔ مسلمین، اسلام آورد و فرمان حکومت غور را از ایشان گرفت.

غوری‌ها در وفاداری به خاندان پیامبر (بنی هاشم) بسیار وفادار بودند؛ لذا در نهضت عباسی فعالانه شرکت کردند. **امیرفولاد** و **امیرکروړ** وابسته به همین خاندان بودند. **امیر محمد سوری** نیز از جملهٔ امرای خاندان غوری است. او در برابر لشکرکشی‌های **سلطان محمود غزنوی** به غور مقاومت کرد، اما سرانجام شکست خورد و اسیر **غزنویان** گردید. از این پس، غوری‌ها زیر فرمان غزنویان درآمدند.

هنگامی که **سلجوقیان** روی کار آمدند غوری‌ها با ایشان نیز پیوندهایی داشتند. سلطان **غیاث‌الدین** و برادرش سلطان **شهاب‌الدین** غوری دامنهٔ حکومت غوری‌ها را تا هند رساندند. شهاب الدین غوری به سال ۶۰۲ ق./۱۲۰۶م. در نزدیکی لاهور توسط هندوها به قتل رسید. پس از آن سپاهیان غوری در هنگام بازگشت از سوی اقوام و قبایل ناراضی غارت شدند. **خوارزم شاهیان** از ضعف آن‌ها سود بردند و بر افغانستان مسلط شدند.

خوارزم شاهیان

خوارزم شاهیان از شهر خوارزم در ماوراءالنهر برخاستند.گویند اولین فرد حکمران این خاندان **انوشتگین غرجه** می‌باشد او از غرجستان یا هزارجات فعلی بود اما اولین کسی که نام خوارم شاه را گرفت فرزند او قطب‌الدین محمد بوده است پادشاه مشهور این خاندان **علاءالدین تکش** نام داشت. وی آخرین پادشاه سلجوقی **طغرل** را کشت و قسمت‌های زیادی از ایران و بخش‌هایی از افغانستان را در اختیار گرفت. فرزندش **علاءالدین محمد** نیز دولت غوری‌ها را تا سال ۶۱۲ ق./۱۲۱۶م. از بین برد. قلمرو حکومت او از سند در هندوستان تا عراق می‌رسید. با ظهور **مغولان**، علاءالدین محمد با مشکلات جدی رو به رو شد. وی به سال ۶۱۷ ق./۱۲۲۱م. از برابر مغولان گریخت و در یکی از جزایر دریای مازندران پناه برد و در همان جا هم در گذشت. فرزندش **جلال‌الدین محمد** که مقاومت‌های زیادی در مقابل مغولان نمود نیز به سال ۶۲۷ ق./۱۳۳۰م. توسط کردها کشته شد و حکومت خوارزمی کاملاً از بین رفت.

پرچم دولت خوارزم شاهیان

 فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم گردند و با استفاده از نقشه، خاستگاه غوریان و خوارزم‌شاهیان را مشخص سازند.

 سوال‌ها

۱- سابقهٔ اسلام آوردن غوریان به چه زمانی می‌رسد؟
۲- مهم‌ترین پادشاهان غوری را نام ببرید.
۳- جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.
حکومت خوارزم شاهیان در زمان علاءالدین محمد از ....تا .... بود.
سلطان محمود غزنوی به .... لشکر کشید و..................توسط او اسیر شد.
۴- خوارزم شاهیان توسط چه کسانی منقرض شدند؟

مغولان، تیموریان و آل کرت

آیا می‌دانید که مغولان کشور ما را به خاك و خون کشیدند؟ آیا آگاهی داریدکه آل کرت در روزگار مغولان حکومت تشکیل دادند؟ آیا شنیده‌اید که تیموریان نیز بر کشور ما حکومت راندند؟

مغولان

مغولان از اقوام مهم آسیایی استند. سرزمین شان **مغولستان** میان ترکستان و چین موقعیت دارد. شکل زنده‌گی شان قبایلی بود و همیشه از یک جا به جای دیگر می کوچیدند.

قبایل مغول در لویه جرگه‌یی به سال ۶۰۲ ق./۱۲۰۶م، **تموچین** را به عنوان رهبر خویش انتخاب کردند و به او لقب **چنگیزخان** را دادند، او اقوام و قبایل مغول را بیشتر متحد ساخت و برای ثبات و نظم مردمش مجموعهٔ مقرراتی به نام «**یاسا**» را به وجود آورد.

حملهٔ مغولان

چنگیزخان ابتدا شهرهای ماوراءالنهر را هدف یورش قرار داد و به سال ۶۱۶ ق./۱۲۲۰م. شهر اترار را گرفت. در این شهر پیشتر یک کاروان تجاری مغولی از سوی حاکم آنجا غارت شده بود.

شهرهای بخارا، سمرقند، خوارزم و مرو نیز به دست مغولان افتادند و هزاران نفر از ساکنان آن‌ها کشته شدند. **چنگیزخان** پس از فتوحات مذکور دستور حمله به کشور ما را داد، در نتیجه شهرهای **هرات**، **بامیان**، **غزنه** و **کابل** توسط **مغولان** ویران شدند و مردم آن‌ها به قتل رسیدند.

از این پس یکی از تاریک‌ترین دوره‌های تاریخ مملکت ما آغاز شد. چنگیزخان در سال ۶۲۲ ق./۱۲۲۵م. به **مغولستان** بازگشت و در آنجا مرد.

بار دیگر **هولاکوخان** به سال ۶۵۱ ق./۱۲۵۳م. برضد جهان اسلام لشکر کشید. او درسال ۶۵۶ ق. /۱۲۵۸م. **بغداد** را تصرف کرد و خلیفهٔ عباسی را نیز کشت.

آل کرت

آل کرت را برخی مؤرخین از اعمام سلسلهٔ غوری‌ها و برخی دیگر آن‌ها را از ترکمنان سلجوقی می‌دانند. بنیادگذار حکومت آل کرت در هرات ملک شمس‌الدین کرت می‌باشد. وی سیاست همکاری با مغولان را در پیش گرفت و شهرهای **ملتان** و **لاهور** را برای مغولان مطیع ساخت. **ملک شمس‌الدین** به دلیل خدمات صادقانه‌اش به مغولان، فرمان حکومت بر شهرهای مهم مملکت ما را از ایشان گرفت. وی بر شهرهای هرات، قندهار، کابل، بست، هزاره‌جات، سند و هند فرمان می‌راند. جانشینان او نیز سیاست همکاری با مغولان را ادامه دادند. آل کرت سرانجام توسط **تیمور**، از بین رفتند.

تیمور

تیمور نیز از جملهٔ وابستگان تباری چنگیزخان است. وی در شهر سبز در جنوب سمرقند متولد شد. **تیمور** در ابتدا آسیای مرکزی را مطیع خویش ساخت و شهر سمرقند را به عنوان پایتخت خویش انتخاب نمود. در این زمان در کشور ما حکومت قوی وجود نداشت، لذا تیمور به آسانی توانست که آن را به تصرف خویش درآورد. وی همچنین ایران، قسمتی از هند و روسیه و عثمانی را گرفت. هنگامی که می‌خواست چین را هم بگیرد مرد.

تیموریان هرات

وقتی تیمور[۱] در سال ۸۰۷ ق./۱۴۰۴م. فوت کرد، امپراتوری وسیعش نیز فرو پاشید. فرزندان و نواسه‌های او به جان یکدیگر افتادند، از جملهٔ آن‌ها **شاهرخ میرزا** فرزند کوچک تیمور، حکومت **خراسان** را به دست آورد. وی **هرات** را مرکز حکومت خویش قرار داد و ۴۳ سال حکومت کرد. از میان نواسه‌های تیمور حکومت **سلطان حسین بایقرا** در هرات بسیار مهم می‌باشد، وی سی وسه سال حکومت کرد. در روزگار او هرات در اوج شکوه و شکوفایی قرارگرفت. دانشمندان، اندیشمندان، صنعت‌کاران و هنرمندان زیادی در هرات گرد آمدند و آثار ارزشمند ادبی و هنری را خلق کردند.

۱- سال تولد تیمور ۷۳۶ ق/۱۳۳۵م می‌باشد.

کمال‌الدین بهزاد و **قاسم‌علی** از نقاشان معروف، **سید قاسم انوار** از بزرگان تصوف، **عبدالرحمن جامی** و **علی شیرنوایی** در همین زمان آثارشان را عرضه داشتند.

مسجد جامع هرات

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه (الف) و (ب) تقسیم شوند، گروه (الف) با استفاده از نقشهٔ جغرافیایی موقعیت مغولستان را مشخص سازند و گروه (ب) ولایاتی را مشخص سازد که در کشور ما، در هجوم چنگیزخان به تصرف مغولان در آمدند.

سوال‌ها

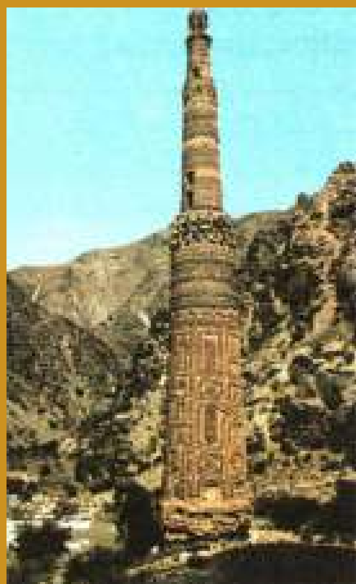
۱- شکل زنده‌گی مغولان چگونه بود؟

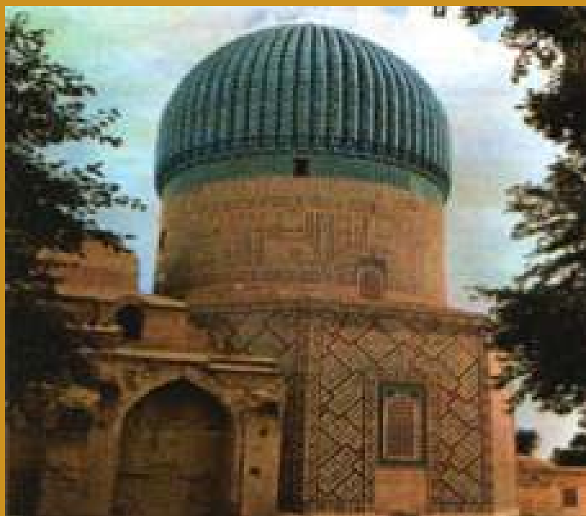
۲- مجموعه مقررات چنگیز خان چه نام داشت و چرا آن‌ها را وضع نمود؟

۳- خلیفهٔ عباسی توسط چه کسی به قتل رسید؟

۴- سیاست آل کرت در برابر مغولان چگونه بود؟ توضیح دهید.

۵- سه نفر از بزرگان فرهنگ و دانش دورهٔ تیموریان هرات را نام ببرید.

فصل سوم

روابط افغانستان و کشورهای همسایه قبل از رستاخیز قندهار

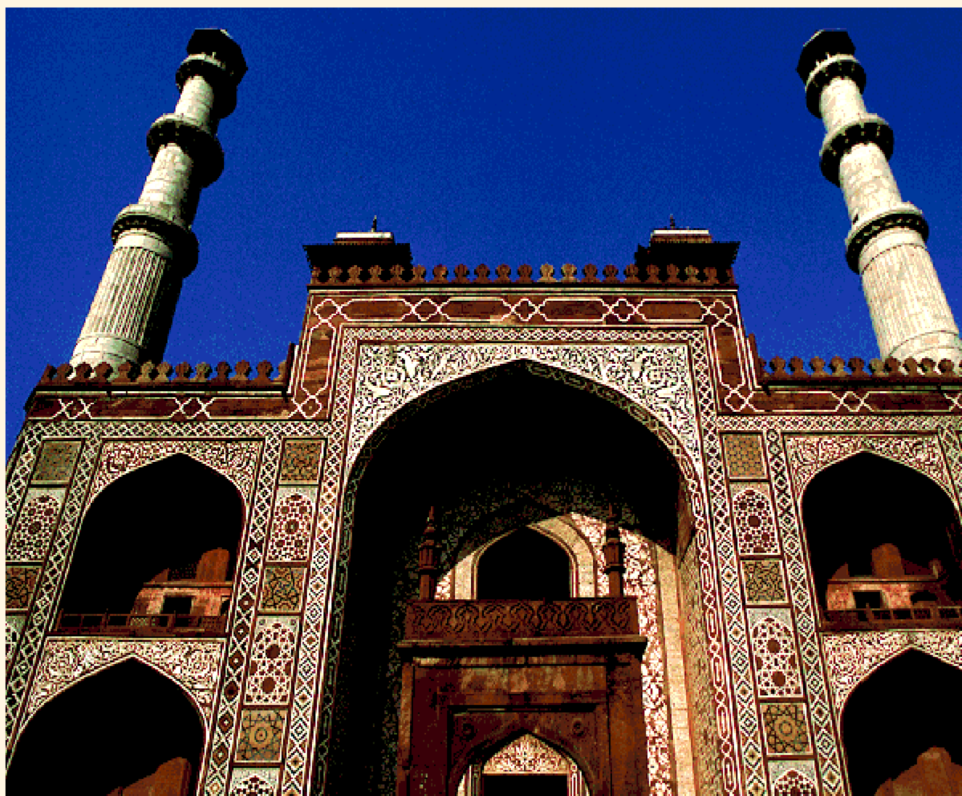
شامل درس‌های زیر است:

۱- شیبانی‌ها و استراخانی‌های ماوراءالنهر؛
۲- بابریان هند؛
۳- صفوی‌های ایران.

اهداف فصل

۱- آشنا ساختن شاگردان با سلسله‌های حکمران همسایه مانند:
- شیبانیان و استراخانی‌های ماوراءالنهر؛
- بابریان هند؛
- صفویهٔ ایران؛

۲- آشنا ساختن شاگردان با چگونه گی روابط سلسله‌های مذکور با افغان‌ها؛

نمونه‌ای از معماری اسلامی در هند

شیبانی‌ها و استراخانی‌های ماوراء النهر

آیا می‌دانید شیبانی‌ها و استراخانی‌های ازبک چرا شمال افغانستان را هدف حملات خویش قرار داده بودند؟ در این درس با این موضوعات آشنا خواهید شد.

شیبانی‌ها

بنیادگذار و مؤسس حکومت شیبانی‌ها **محمدخان** شیبانی است. او ادعا داشت که از فرزندان **جوجی** پسر چنگیزخان است. شیبانی‌ها در سدهٔ دهم قمری به ماوراءالنهر کوچیدند و محمد خان شیبانی در **ماوراءالنهر** بنیاد حکومت محلی را در سال ۹۰۶ق./۱۵۰۱م. گذاشت. وی پس از محکم ساختن پایه‌های قدرتش در آسیای مرکزی در سال ۹۱۲ق/۱۵۰۶م از رودخانهٔ آمو گذشت و مناطق شمالی و غربی مملکت ما را از بلخ تا هرات گرفت.

حکمرانان سیستان و قندهار، خبر تسلیمی‌شان را برای او فرستادند اما مردم دو ناحیهٔ **گرمسیر** و **زمین داور** تا آخر تسلیم نشدند و به مقاومت خویش ادامه دادند.

محمدخان شیبانی عاقبت در جنگ با شاه اسماعیل صفوی در سال ۹۱۶ ق./۱۵۱۰م. کشته شد. پس از این قتل، ازبکان ضعیف گشتند و به ماوراءالنهر مراجعت کردند. اما از حملات شان بر شمال افغانستان دست برنداشتند. حکومت شیبانی‌ها تا سا ل ۱۰۰۷ ق. /۱۵۹۹م. طول کشید. پایتخت آن‌ها در بیشتر اوقات شهر **سمرقند** و گاهی نیز **بخارا** بود.

استراخانی‌ها

استراخانی‌ها نیز از گروه ازبکان به حساب می آیند. ایشان نیز تلاش ورزیدند تا ساحهٔ نفوذ و اقتدارشان را در افغانستان توسعه دهند. استراخانی‌ها به خصوص ولایت **تخار** را زیر اداره و کنترول خویش داشتند و از آنجا به جانب هرات و بلخ لشکر می کشیدند. در نتیجهٔ حملات و لشکرکشی‌های آن‌ها شمار زیادی از مردم ما جانشان را از دست دادند.

حکومت استراخانی‌های ازبک از سال ۱۰۰۷ تا ۱۱۶۷ ق./۱۵۹۸ م. تا ۱۷۵۳م. دوام نمود. بعضی از پادشاهان ایشان **بلخ** را پایتخت خویش قرار داده بودند. به خصوص در روزگار **محمدخان** و **سبحان قلی‌خان** به وضع فرهنگی توجه خوبی شد و نویسنده گان و شعرایی بدان شهر روی آوردند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان بر روی نقشه، شهرهای سمرقند و بخارا را مشخص سازند و مسیرهای احتمالی هجوم‌های شیبانی‌ها و استراخانی‌ها را به شمال افغانستان نشان دهند.

سوال‌ها

۱–ازبکان شیبانی در کجا زنده گی می کردند و چه گونه به ماوراءالنهر و افغانستان راه یافتند؟

۲– محمد خان دراصل از فرزندان چه شخصی شمرده می‌شود؟

۳– جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.

دو ناحیهٔ ....و...............تسلیم ازبکان نشدند و تا آخر مقاومت کردند.

وضع فرهنگی بلخ در زمان حکمرانی ....و........ خوب شد و شعرا و نویسنده گان زیادی بدان شهر رویِ آوردند.

استرا خانی‌ها معمولاً از ولایت ....به جانب هرات لشکر می کشیدند.

بابریان هند

تاج محل

آیا اطلاع دارید که بابریان در هند چه جایگاه و موقعیتی داشته اند؟
دربارهٔ روابط بابریان با افغان‌ها چه می دانید؟

بابریان

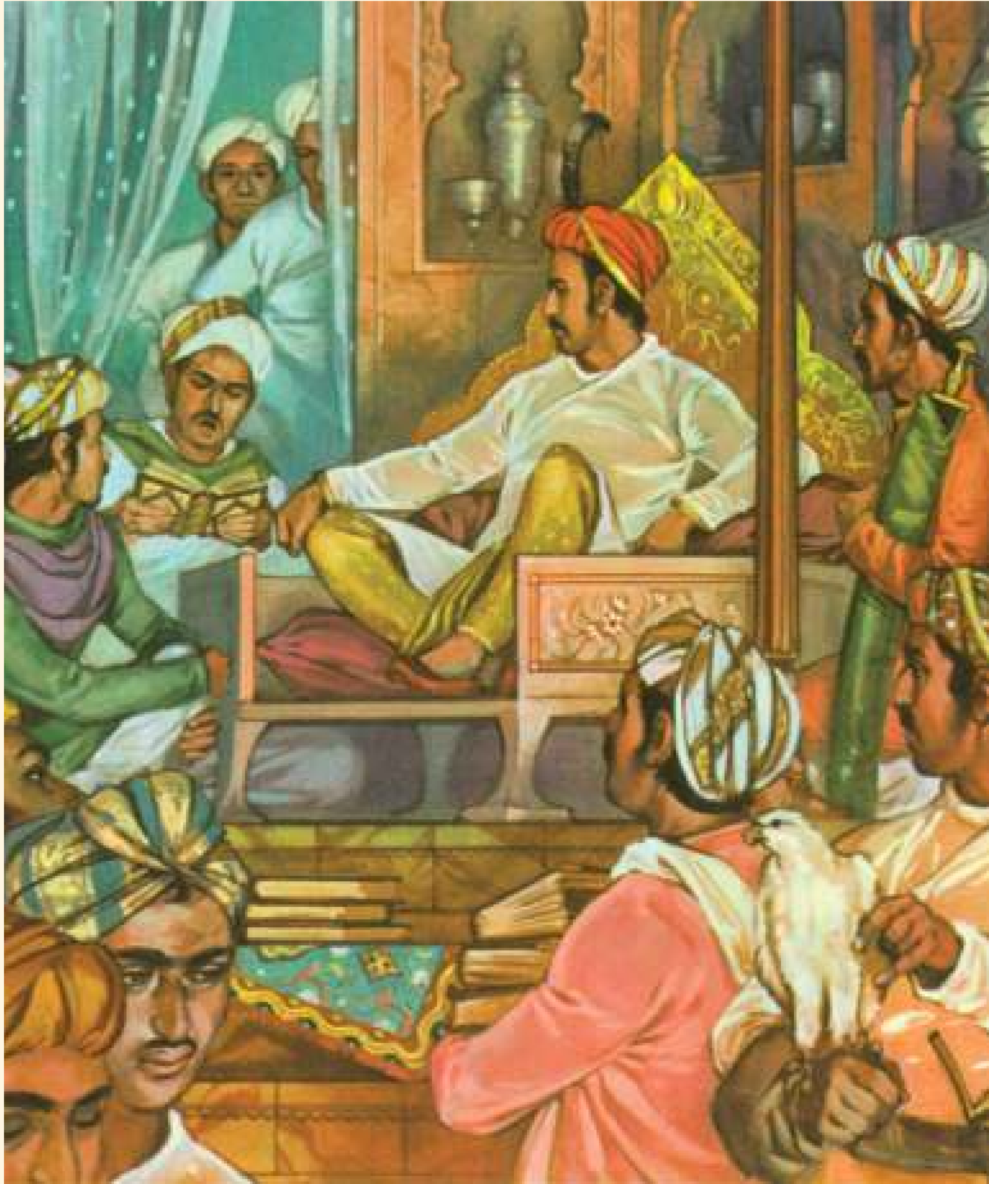
بنیادگذار و موسس سلسلهٔ بابریان **ظهیرالدین محمد بابر** است. نسب وی به **تیمورگورکان** می‌رسید. ظهیرالدین محمد بابر نیز از زمرهٔ مغولان به شمار می‌رفت. به همین خاطر سلسلهٔ ایشان به نام‌های **بابریان**، گورکانیان و مغولان هند مشهور شده است. ظهیرالدین محمد بابر در سال ۸۸۸ ق./۱۴۸۳م. در**اندیجان ازبکستان** متولد شد و در ۱۲ سالگی امیر ناحیهٔ فرغانه گردید. وی در سال ۹۰۶ ق./۱۵۰۱م. شهر سمرقند را گرفت؛ اما ازبکان شیبانی او را از آسیای مرکزی فراری ساختند. لذا **بابر** به کابل روی آورد و این شهر را به سال ۹۱۰ ق./۱۵۰۴م. به عنوان مرکز خویش برگزید. وی چند سال بعد قندهار را هم گرفت.

بابر شاه در سال ۹۳۲ ق./۱۵۲۶م. از افغانستان به جانب **هندوستان** لشکر کشید. وی در هندوستان دولت **افغانان لودی** را از بین برد و سلطنت خویش را اعلام نمود.

بابر عاشق کابل بود. وی در آنجا باغ‌ها و بناهایی به وجود آورد. وی پیش از فوت وصیت کرد تا او را در یکی از باغ‌های کابل دفن نمایند. وی هم اکنون در باغ موسوم به بابر در کابل مدفون است.

فرزندان بابر

پس از بابر فرزندش **همایون** پادشاه شد اما برادرش **کامران میرزا** و نیز **شیر شاه سوری** به مخالفتش برخاستند، لذا همایون از هند گریخت و به دربار صفویهٔ ایران پناه برد. وی بار دیگر با کمک صفویان، قسمتی از افغانستان، پنجاب و دهلی را گرفت.

جلال الدین محمد اکبر

فرزند همایون، **جلال‌الدین اکبر** نام داشت و در روزگار حکومت او بابریان هند بسیار ترقی و رشد کردند، در این زمان میان دولت گورکانی و افغانان به رهبری بایزید انصاری (پیر روشان) درگیری‌های شدیدی روی داد عاقبت طی این درگیری‌ها، بایزید انصاری کشته شد؛ اما حرکت روشانی‌ها برای ۶۵ سال دیگر در سرزمین پشتونخوا ادامه یافت.

پس از جلال‌الدین اکبر فرزندش **جهانگیر** پادشاه هندوستان شد. او در سال‌های آخر حکومت خویش در کابل به سر می‌برد اما فرزندش **شاه جهان** در سال ۱۰۶۷ ق./۱۶۵۷م. به جانب قندهار و بلخ لشکر کشید و می‌خواست آن دو شهر را فتح کند، اما ناکام ماند.

اورنگ زیب نیز که بعد از شاه جهان پادشاه دودمان بابریان شد، با نهضت افغانان رو به رو گردید. رهبری این نهضت را خوشحال خان ختک بر عهده داشت. او از جمله شاعران و نویسنده‌گان برجستهٔ زبان پشتو به حساب می‌آید. خوشحال خان ختک چهار و نیم سال را در زندان اورنگ زیب به سربرد.

ضعف حکومت بابریان هند از روزگار **اورنگ زیب** آغاز شد و به سال ۱۱۲۴ ق./۱۷۱۲م. حکومت آنان به پایان رسید. از این پس، حکومت‌های محلی به نام **گورکانیان** در هند باقی ماندند؛ هر چند حملات **نادرشاه افشار** و **احمد شاه ابدالی** حکومت‌های مذکور را ضعیف ساخت، اما باقیمانده‌های گورگانیان در نهایت تحت الحمایهٔ کمپنی هند شرقی بریتانیا در سال ۱۸۳۹م. درآمدند. نفوذ کمپنی مذکور از روزگار جهانگیر پادشاه در هند آغاز یافته بود.

بایزید انصاری(پیرروشان)

خوشحال خان ختک

وضعیت فرهنگ و تمدن

در روزگار بابریان فرهنگ و تمدن هندوستان به شکوفایی رسید. دری، زبان رسمی حکومت قرار گرفت. باغ‌ها، عمارات و قصرهای با شکوهی مانند **تاج محل** در هندوستان به وجود آمد؛ اما **گورکانیان** به افغانستان توجه زیادی نداشتند و لذا آثار ارزشمند و با عظمتی در کشور ما به وجود نیامد. با این همه، برخی آثار نیز در کشور ما پدید آمدند. مانند:

طاق چهل‌زینه (پیش طاق) در کوه سرپوزهٔ قندهار که به دستور بابر شاه ساخته شد، باغ‌هایی در قندهار، استالف کابل و ناحیهٔ شمالی و مشرقی مثل: باغ علم گنج، باغ شهرآرا، باغ دلگشا، چهار باغ، باغ بابر، باغ بگرامی، باغ صفا و باغ کوکب.

آرامگاه بابر در شهر کابل

فعالیت داخل صنف

شاگردان با استفاده از نقشه، مناطقی را نشان دهند که در آنجا آثاری از گورکانیان هند باقی مانده است.

سوال‌ها

۱- بابر پادشاه در کجا متولد شد و در چه شهری دفن گردید؟

۲- خوشحال خان ختک با کدام پادشاه مغولی در هند درگیری داشت؟

۳-جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.

بابر شاه عاشق شهر ....در افغانستان بود.

با یزید انصاری (پیر روشان) رهبر نهضت...............افغان‌ها بود. او بر ضد ....قیام کرد.

۴-همایون پادشاه توسط کدام یک از افراد زیر شکست خورد و به‌ایران پناه برد؟

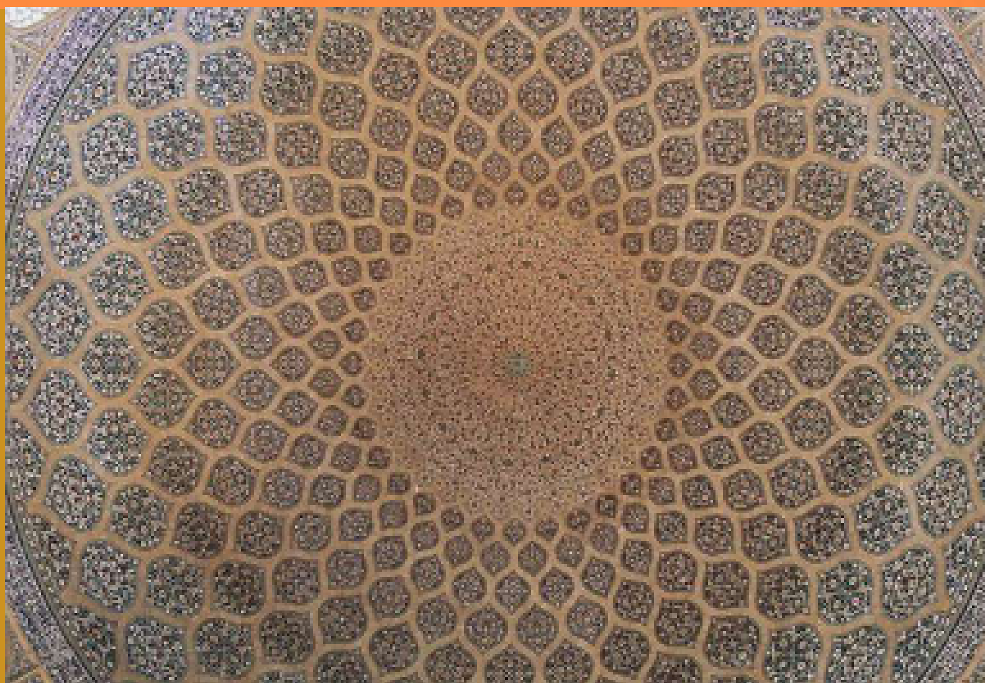
الف) بایزید انصاری — ب) جلال الدین اکبر

ج)کامران میرزا و خوشحال خان ختک — د) شیرشاه سوری

فعالیت خارج صنف

۲- شاگردان با کمک والدین‌شان، فهرستی از آثار بابریان در هند را تهیه نمایند و در ساعت درسی آینده تاریخ، ارائه دهند.

صفوی‌های ایران

آیا می‌دانید که صفوی‌های ایران رقیب قدرتمند شیبانیان ازبک و بابریان هند بودند؟

صفویه در اصل منسوب به **شیخ صفی‌الدین اردبیلی** از پیران و مشایخ تصوف می‌باشد. وی در قرن هشتم زنده‌گی می کرد. تیمور گورکانی نیز از جملهٔ مریدان او شمرده می‌شد.

بنیاد حکومت سلسلهٔ صفویه را در ایران **شاه اسماعیل صفوی** گذاشت. وی از اولاد شیخ صفی‌الدین اردبیلی بود. شاه اسماعیل چون پایه‌های حکومتش را استوار ساخت به جنگ **محمدخان شیبانی**، خان ازبک رفت. شیبانیان در این زمان بخش مهم آسیای مرکزی و مناطق شمالی و غرب مملکت ما را در اختیار خود داشتند.

شاه اسماعیل صفوی در سال ۹۱۶ ق./۱۵۱۰م. با سپاه خویش که **قزلباش** نامیده می شدند، لشکر ازبکان را شکست داد و **محمدخان شیبانی** را کشت. بدین ترتیب مناطق شمال و غربی کشور ما از هرات تا بدخشان تحت اشغال صفویان در آمد. اما تا آخر در اختیار صفویه نماند؛ زیرا قیام‌های مردم، آنان را مجبور به عقب نشینی ساخت. شاه اسماعیل در سال ۹۳۰ق./۱۵۲۴م. در گذشت پس از او فرزندش **تهماسب** پادشاه ایران شد. در روزگار او **همایون گورکانی** به دربار ایران پناه برد.

تهماسب به حمایت از او سپاهی از قزلباش‌ها را فرستاد و اینان تا کابل را برای همایون گرفتند. سربازان صفوی پس از این در قندهار استقرار یافتند. ادارهٔ قندهار یکی از مسایل مورد اختلاف و

منازعه میان **بابریان هند** و **صفویان ایران** بود؛ زیرا هر دو سلسلهٔ مذکور چشم طمع بدان دوخته بودند.

پادشاه قدرتمند سلسلهٔ صفوی‌های ایران **شاه عباس** صفوی بود. وی در هرات تولد یافت و در همانجا رشد کرد. سیاست و اداره را در هرات آموخت پس از مرگ شاه عباس در سال ۱۰۳۸ ق./۱۶۲۹م. سقوط سلسلهٔ صفویه نیز آغاز شد و در زمان شاه سلطان حسین به درجهٔ نهایی خویش رسید. در روزگار او قیام‌های متعددی رخ داد. سرانجام در یکی از این قیام‌ها که توسط افغانان در قندهار صورت گرفت حکومت صفوی در سال ۱۱۳۵ ق./۱۷۲۲م. سقوط کرد.

مسجد شیخ لطف الله در اصفهان

فعالیت داخل صنف

شاگردان روی نقشه، قندهار را پیدا نمایند و روی موقعیت و اهمیت آن در میان دو کشور هندگورکانی و ایران صفوی بحث کنند.

سوال‌ها

۱- دو سلسلهٔ اسلامی دیگر را که هم زمان صفوی‌ها در جوار مملکت ما حضور داشتند، نام ببرید.

۲- محمدخان شیبانی ازبک توسط چه کسی به قتل رسید؟

۳- قدرتمند ترین پادشاه صفوی چه نام داشت و در کجا متولد شد؟

۴- جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.

سر نوشت قندهار مورد منازعه و اختلاف دو کشور............و...........بود؛ زیرا آن دو کشور می‌خواستند قندهار را در اختیار داشته باشند.

در روزگار پادشاهی ....صفوی، همایون گورکانی پادشاه هند به ایران پناهنده شد.

آرامگاه حاجی میرویس نیکه در قندهار

فصل چهارم

رستاخیز قندهار

شامل دو درس زیر است:

قیام هوتکی‌های قندهار به رهبری حاجی میرویس‌خان نیکه؛

جانشینان حاجی میرویس‌خان هوتک؛

اهداف فصل

۱- آشنا ساختن شاگردان با اهداف استقلال طلبانهٔ افغانان در قندهار؛

۲- آشنا ساختن شاگردان با زمینه‌های شکل‌گیری حرکت حاجی میرویس‌خان نیکه؛

۳- آشنا ساختن شاگردان با جانشینان میرویس خان و فرجام کار هوتکیان.

تفرجگاه بابا حسن ابدال (بابای ولی) در ارغنداب قندهار

قیام قندهار

حاجی میرویس خان نیکه

آیا می‌دانید در آستانهٔ قیام قندهار، کشور ما میان دولت‌های همسایه تقسیم شده بود؟
آیا اطلاع دارید که مردم قندهار به رهبری حاجی میرویس خان هوتک سرزمین خود را از زیر سلطهٔ صفوی‌ها آزاد کردند؟

قیام هوتکی‌ها

کشورعزیزما در آستانهٔ قیام مردم قندهار، میان هندگورکانی؛ ایران صفوی و ازبکان ماوراءالنهری تقسیم شده بود. همچنین در بعضی از مناطق مملکت، فرمانروایان و حاکمان محلی بساط حکومت خویش را گسترده بودند. این وضعیت مردم را به ستوه آورده بود و می‌خواستند که برای نجات‌شان حرکت و خیزشی را به راه اندازند. به خصوص مردم قندهار که شهرشان در آن سال‌ها زیر ادارهٔ صفوی‌ها قرار داشت، بیشتر مستعد قیام و رهایی شده بودند. زیرا حکمران صفوی قندهار به نام **گرگین‌خان**، انواع مظالم را بر مردم قندهار روا می‌داشت. مردم قندهار از طریق رئیس شان **حاجی‌میرویس‌خان‌هوتک** که مردی دلیر، باتدبیر و وطن‌خواهی بود دست به اقدامات آزادی بخش زدند. به ویژه وقتی که وی از سوی گرگین خان عامل صفویه در قندهار، تحت الحفظ به اصفهان اعزام شد کوشید تا زمینه‌های آزادی افغان‌ها را فراهم آورد و چون در آن جا نتوانست به آرزویش دست یابد، از **اصفهان** راهی **مکه** گردید. وی در آن جا فتوای علمای مذهبی را در بارهٔ قیام برضد گرگین خان حاصل کرد.

او در بازگشت از سفر به **قندهار**، نقشهٔ رهایی از حکومت گرگین را عملی ساخت و با همکاری اقوام و قبایل، **گرگین خان** و عساکرش را کشت و در سال ۱۱۲۰ ق./۱۷۰۸م. استقلال قندهار را اعلام داشت. از این پس حکومت مستقل هوتکی در قندهار شکل گرفت.

حاجی میرویس تا هشت سال ریاست قندهار را در دست داشت و مردم قندهار به رهبری او، تمامی لشکرکشی‌های دربار اصفهان برای تصرف مجدد قندهار را با شکست مواجه ساختند.

میرویس خان نیکه در حال سخنرانی

فعالیت داخل صنف

شاگردان به صورت گروهی روی دلایلی قیام قندهار بحث نمایند.

سوال‌ها

۱-گرگین‌خان، کی بود و چه وظیفه یی داشت؟

۲- حاجی میرویس خان برای چند سال ریاست اداری قندهار را در دست داشت؟

۳-قسمت بیشتر افغانستان در آستانهٔ خیزش مردم قندهار میان کدام دولت‌ها تقسیم شده بود؟ نام ببرید.

۴- حکومت مستقل هوتکی توسط کدام یک از اشخاص زیر شکل گرفت؟ مشخص سازید.

الف) گرگین‌خان ب-)عبدالعزیز خان ج) حاجی میرویس خان د)محمود

جانشینان میرویس خان

آیا می‌دانید که افغان‌ها به رهبری محمود هوتکی، اصفهان را گرفتند و به عمر حکومت صفوی درایران خاتمه بخشیدند؟

آیا اطلاع دارید شاه حسین هوتکی یکی از پادشاهان فرهنگ پرور و ادب دوست کشور ما بود؟

میرعبدالعزیز

پس از فوت حاجی میرویس‌خان، برادرش **میر عبدالعزیز** به ریاست امور قندهار رسید. او که آدم نرم‌خویی بود خواست با دولت صفوی ایران راه آشتی و مدارا را در پیش گیرد، اما این سیاست او مورد قبول بزرگان و سران قندهار واقع نشد. لذا میر عبدالعزیزخان را برکنار ساختند و در عوض او **محمود** پسر حاجی میرویس را که جوانی دلیر و با جرأت بود انتخاب کردند. مدت حکومت میرعبدالعزیز دو سال بود.

بازار سرپوشیده در شهرقندهار

شاه محمود هوتکی

حکومت شاه محمود هوتکی در قندهار با قدرت‌گیری **ابدالیان افغان** در **هرات** همزمان شد. ابدالیان نیز در هرات حکومت مستقلی را به وجود آورده بودند و تا **فراه** را در اختیار داشتند. با این‌که نبردی میان این دو دولت درسال ۱۱۳۲ ق./۱۷۲۰م. در ناحیهٔ فراه روی داد اما هدف اصلی شاه محمود تصرف ایران بود و بنابر این، بدون آنکه خود را بیشتر مصروف هرات سازد نقشهٔ تصرف **ایران** را کشید.

حمله به ایران

شاه محمود هوتکی که اوضاع داخل ایران را زیر نظر داشت در سال ۱۱۳۳ ق./۱۷۲۱م. به کرمان در ایران حمله کرد، اما پس از مصالحه با حاکم آن‌جا به قندهار مراجعت کرد. شاه محمود بار دیگر در سال ۱۱۳۵ ق./۱۷۲۳م. به جانب ایران لشکر کشید. در این دفعه افغان‌ها موفق شدند که **اصفهان** پایتخت صفویان را پس ازمحاصرهٔ طولانی تصرف کنند و **شاه سلطان حسین** صفوی نیز تاج سلطانی را به شاه محمود واگذار کرد.

شاه محمود هوتکی

تشکیل دولت هوتکی در ایران

دولت هوتکی افغان در ایران رسماً با تاج‌گذاری **شاه محمود** آغاز می‌شود. وی دونیم سال حکومت اصفهان را در دست داشت اما به دلیل مریضی دماغی از کار برکنار شد و کمی بعد درگذشت. در عوض محمود، پسر کاکایش **شاه اشرف هوتکی** به حکومت اصفهان رسید. وی در زمان حکومتش قلمرو ایران را از تجاوز همسایگان محفوظ داشت. شاه اشرف نقشه‌های **روسیه** و **ترکیۀ** عثمانی را خنثی نمود. آن دو کشور می‌خواستند به داخل ایران پیشروی کرده و مناطقی را به اشغال خود درآورند.

شاه اشرف هوتکی

پایان دولت هوتکی

شاه حسین هوتکی

با ظهور مرد جسوری به نام **نادرشاه** در ایران، کار حکومت افغان‌ها در آن کشور با مشکل روبه رو شد. از طرف دیگر اختلاف داخلی در میان افغان‌ها نیز موضوع را پیچیده ساخت. لذا **شاه اشرف** و افغان‌ها از **ایران** عقب نشینی کردند. شاه اشرف درهنگام عقب‌نشینی در مربوطات شورابک کشته شد. از این پس تا سال ۱۱۵۱ ق./۱۷۳۹م. حکومت هوتکی‌ها در قندهار منحصر شد و **شاه حسین هوتکی**، ادارهٔ آن را برعهده داشت.

او پادشاه فرهنگ‌دوست بود و خودش به زبان دری و پشتو شعر می‌سرود. نادر شاه افشار حکومت هوتکی قندهار را از بین برد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به صورت دسته‌جمعی روی نقشه، مسیر حرکت افغانان تا اصفهان را نشان دهند.

سوال‌ها

۱- چرا میر عبدالعزیز از سوی سران افغان در قندهار از کار برکنار شد؟

۲-شهر اصفهان ایران توسط چه کسی فتح شد؟

۳- جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید

شاه اشرف هوتکی، از ایران در برابرتجاوز دو کشور..................و.............. دفاع نمود.

۴- به نظر شما چرا افغان‌ها از ایران عقب نشینی کردند؟

۵- در میان جانشینان میرویس خان، کدام یک از اشخاص زیر، راه آشتی با صفوی‌ها را در پیش گرفت؟ مشخص سازید.

الف) محمود هوتکی

ب) میر عبدالعزیز هوتکی

ج) شاه حسین هوتکی

د) شاه اشرف هوتکی

فصل پنجم

تاریخ کشورهای همسایه در قرون وسطی و جدید

شامل درس‌های زیر است:

ایران؛

هند؛

روسیه؛

چین.

قرون معاصر	قرون جدید	قرون وسطی	قرون باستان

قرن ۱۸ میلادی — قرن۱۵میلادی — قرن۵ میلادی

اهداف فصل

۱– آشنا ساختن شاگردان با اوضاع کلی کشورهای همسایه در قرون وسطی و جدید؛

۲– آشنا ساختن شاگردان با سلسله‌ها و پادشاهان مهم کشورهای ایران، هند، روسیه و چین؛

۳– آشنا ساختن شاگردان با سیر کلی تحول تاریخ در منطقه.

ایران در قرون وسطی و جدید

به نظر شما بخش زیادی ازتاریخ ایران با تاریخ کشور ما شباهت دارد؟ آیا اطلاع دارید که ایران در قرون جدید مورد توجه اروپاییان واقع شد؟

بخش زیادی از تاریخ ایران، به تاریخ کشور ما شباهت دارد. همان پادشاهان و سلسله‌هایی که بر افغانستان حکومت کردند، بر ایران نیز فرمان می‌راندند. آن کشور نیز با ورود اسلام، تاریخش متحول شد. **اموی‌ها و عباسی‌ها** برای **ایران** امیران و فرمانروایانی تعیین می‌کردند، اما به دلیل برخی قیام‌ها و خیزش‌ها در بعضی مناطق ایران، حکومت‌های محلی تشکیل شد. از جملهٔ حکومت‌های محلی می‌توانیم به موارد زیر اشاره نماییم:

۱- علویان طبرستان

این شاخه وابسته به سیدهای هاشمی است که زیر رهبری **سید حسن** پسر زید حکومت مستقلی را در طبرستان ایران تشکیل داد (۲۵۰ ق./۸۶۴م.). حکومت علویان طبرستان تا قرن چهارم هجری ادامه داشت.

۲- زیاریان

اینان، به دنبال ضعف **علویان**، قدرت را به دست آوردند و در ولایات **طبرستان**، **گرگان و اصفهان** فرمانروایی نمودند. بنیادگذار حکومت آل زیار، **مردآویج** نام داشت. حکومت زیاریان تا سال ۳۲۰ ق./۹۳۲م. ادامه یافت.

۳- آل بویه

این حکومت ایرانی در قرن چهارم هجری پایه‌گذاری شد و پایتخت آن‌ها **اصفهان** بود. آل بویه در روزگار ضعف خلفای **بغداد**، در صحنهٔ سیاست ظاهر شدند، لذا خلافت بغداد را زیر تأثیر و نفوذ خویش قراردادند.

علاوه بر آن سه سلسلهٔ مذکور، غزنویان، سلجوقیان، خوارزم شاهیان، مغولان و تیموریان نیز بر ایران حکومت کردند.

ایران در قرون جدید

الف- صفویه

تشکیل دولت صفوی در آغاز قرن دهم هجری ۹۰۷ ق./۱۵۰۱م، نقطهٔ بسیار مهمی درتاریخ جدید ایران است. صفویان به وضعیت پراکندهٔ سیاسی و اجتماعی ایران، نقطهٔ پایانی نهادند. آنان ایران را متحد و یک‌دست ساختند، یکی از پادشاهان مهم سلسلهٔ صفوی، **شاه عباس اول** نام داشت. در زمان فرمانروایی او، اصفهان به عنوان پایتخت ایران به شکوفایی زیادی رسید.

میدان امام خمینی اصفهان(نقش جهان)

روابط ایران با **اروپا** نیز در روزگار **صفویان** صورت جدیدی یافت، زیرا در این زمان به دلیل روابط دشمنانه میان اروپا و امپراتوری عثمانی و نیز روابط سردمیان ایران وعثمانی- همسایهٔ غربی ایران- اروپاییان با ایران روابط گرمی برقرار ساختند. **ایران** نیز در همین زمان از دانش نظامی اروپاییان سود برد. از کمک آنان برای آموزش عساکر و تجهیز نیروهای نظامی‌اش استفاده کرد. دورهٔ صفویه نیز که ایران را به بالاترین حد شهرتش در بعد از اسلام رسانید پایان یافت و به سلطنت آن‌ها توسط **افغان‌ها** پایان بخشیده شد.

ب- افشارها

مدت فرمانروایی افغان‌ها بر ایران طول زیادی نکشید؛ زیرا **نادر** که اصلاً از قبیلهٔ افشار ترکمن‌ها بود، بار دیگر ایرانیان را گرد آورد. او این بار در سپاهش از افغان‌ها و ازبکان کارگرفت. با اقدامات و سیاست‌های خاص نظامی نادر افشار، ایران برای مدت کوتاهی توانست که **افغانستان**، **هند** و قسمتی از **آسیای میانه** را تصرف کند؛ اما ستاره بخت و اقبال دولت افشاری زود خاموش شد زیرا با قتل نادر شاه افشار ۱۱۶۰ ق./۱۷۴۷م. ایران دستخوش پراکنده‌گی و اختلاف گردید.

ج- زندیه

با قتل نادرافشار جنگ داخلی در ایران آغاز شد و فرماندهان نادر به جان یکدیگر افتادند. بازمانده‌گان نادرشاه، **خراسان** ایران را برای حکومت خویش اختیار کردند، بخش‌های دیگر ایران نیز به دست فرماندهان و روسای قبایل افتادند؛ اما از میان آن‌ها **کریم‌خان زند**

قصر کریم خان زند

قدرت زیادی پیدا کرد .

او از قبیلهٔ زند بود. کریم خان به خصوص **قاجارها** را که مدعی پادشاهی ایران بودند، شکست داد. وی شهر **شیراز** را به عنوان مرکز خویش برگزید. در این زمان، انگلیس‌ها برای نفوذ در ایران کوشش می‌کردند. **انگلستان** با امضای قراردادی با دولت کریم خان زند اجازهٔ تجارت در بندرهای **خلیج فارس** ایران را به دست آورد.

نمونهٔ از هنر معماری دوره زندیه

با مرگ کریم خان زند در سال ۱۱۹۳ ق./۱۷۷۹م. جنگ داخلی در ایران از سر گرفته شد. سرانجام یکی از طرف‌های قدرت در ایران که قاجارها نامیده می شدند، حکومت آن کشور را در اختیار گرفتند.

این چنین بود که ایران به تاریخ معاصرش، قدم گذاشت.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند، گروه اول، سه سلسله‌یی را که فقط در ایران حکومت تشکیل دادند نام ببرد و گروه دوم، سلسله‌های مشترک ایران و افغانستان را معرفی نماید.

سوال‌ها

۱- علویان وابسته به کدام گروه و دستهٔ اسلامی بودند ودر کجا حکومت تشکیل دادند؟

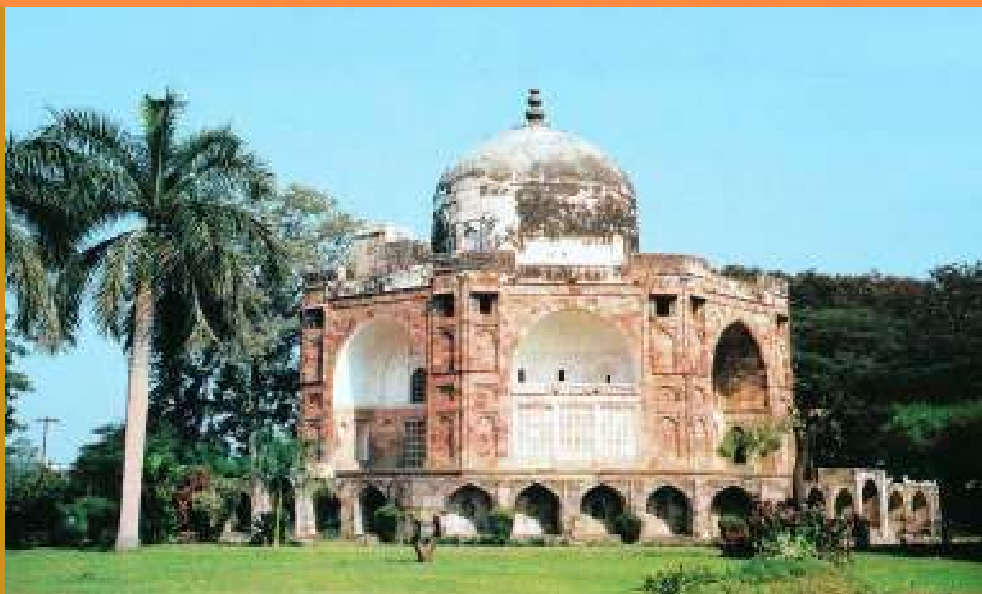
۲- انگلیس‌ها در عهد کریم خان چه امتیازی را از ایران گرفتند؟ توضیح دهید.

۳- چهار سلسلهٔ مشهوری را که بر ایران حکومت راندند، نام ببرید.

۴- بعد از قتل نادر شاه افشار کدام یک از افراد زیر قدرت را در ایران به دست گرفت؟

الف) محمد حسن خان قاجار　　ب) کریم خان زند　　ج) مرد اویج

هند در قرون وسطی و جدید

آرامگاه قطب الدین ایبک

در بارهٔ تاریخ کشور پهناور هند چه می‌دانید؟ آیا اطلاع دارید که با سعی و تلاش افغان‌ها، اسلام در هند گسترش بیشتری یافت؟ آیا می‌دانید که افغان‌ها مدت‌های طولانی بر هند حکومت کردند؟

سه کشور **هند، پاکستان و بنگلادیش** امروزی، در قدیم به نام واحد هند یاد می‌شدند. آن‌ها در قرن بیستم از هم جدا شدند ولی در بیشتر زمان‌ها، تاریخ و سرنوشت مشترک داشتند.

این کشور وسیع در قرون وسطی هنوز توسط سلسلهٔ **گوپتا** اداره می‌شد. حکومت این سلسله تا سال ۵۵۰ میلادی در شمال هندوستان وجود داشت. پس از گوپتاها، حکومت‌های زیادی در شمال هند روی کار آمدند. قدرتمندترین این حکومت‌ها **یفتالیان** بودند. آنان **پنجاب** را مرکز حکومت خویش قرار دادند. در همین حال در جنوب هند بقایای گوپتاها به حیات خویش ادامه دادند. اینان با **اعراب**، ساکنان منطقهٔ جنوب آسیا و شرق میانه داد و ستد و روابط تجاری داشتند. این روابط تا ظهور اسلام ادامه یافت.

موقعیت جغرافیائی هند، بنگلادش و پاکستان

مسلمانان بار اول در سال ۷۱۱ میلادی خود را به **هند** رسانیدند. آنان تا کناره‌های **رود سند** را تصرف کردند. این مناطق حالا در کشور **پاکستان** قرار دارد. از این زمان (قرن هشتم میلادی) تا قرن یازدهم میلادی، هند غربی با جهان اسلام روابط نزدیکی برقرار ساخت. در این قرون مبلغان اسلام، دین آسمانی خویش را در میان هندوان تبلیغ و ترویج می کردند.

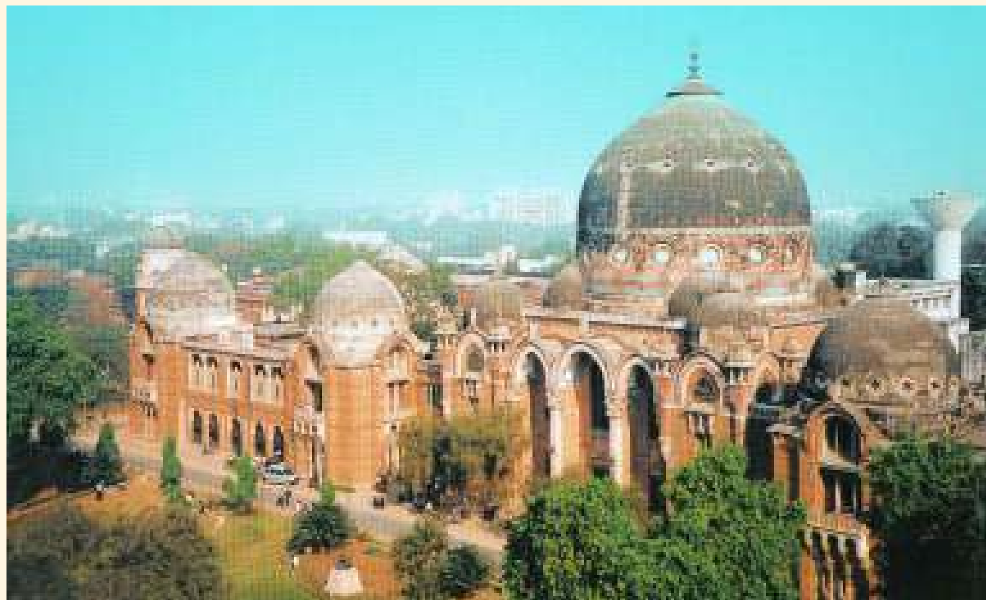
از سوی دیگر، در اواخر قرن دهم میلادی با تسلط یافتن **سلطان محمود غزنوی** بر پنجاب، اسلام در هند استحکام بیشتری یافت و ریشه دوانید. **غوریان** نیز بر هند فرمان راندند و سلطان محمد غوری، شمال هند را تا نزدیکی **رودخانهٔ گنگ** فتح کرد. او **دهلی** را هم گرفت و به غلام ترک خود **قطب‌الدین ایبک** داد. غوریان تا **بنگال** را به تصرف خویش در آوردند.

پس از فوت سلطان معزالدین محمد غوری ابن سام در سال ۶۰۲ ق./ ۱۲۰۶ میلادی قطب‌الدین ایبک، خود را پادشاه مستقل هندوستان نامید. او دهلی را به عنوان پایتخت خویش برگزید، لذا بازمانده‌گان وی به نام سلاطین دهلی مشهور شدند.

دولت که ایبک خان ترک به وجود آورد تا مدت‌ها برهند حکومت نمود، حتی هجوم‌ها و حملات **تیمور گورکان** نتوانست آن را از پای در آورد و آنان تا اواخر قرن دهم هجری بر هند حکومت کردند.

حکومت لودی‌ها و سوری‌های افغان در هندوستان

لودی‌ها و **سوری‌ها** اصلاً از افغان‌ها می باشند. می‌دانیم که سابقهٔ حضور افغان‌ها در هند به زمان‌های قدیمی می‌رسد. آنان در لشکر کشی‌های مسلمانان به هند شرکت داشتند. جمعیت آنان در هند فزونی یافته و به یکی از گروه‌های مهم اجتماعی در آن کشور تبدیل شدند.

نمونهٔ از هنر معماری اسلامی در هند

نخستین شخص از افغانان که در هند حکومت تشکیل داد، **بهلول لودی** نام داشت. او در سال ۸۵۵ ق. /۱۴۵۱م. حکومت **دهلی** را به دست آورد. حکومتی که بهلول لودی تشکیل داد، پس از او توسط فرزندش سلطان **سکندرلودی** ادامه یافت. در روزگار فرمانروایی او قدرت افغان‌ها افزایش یافت و دین اسلام توسعهٔ زیادی نمود. اما در زمان **سلطان ابراهیم**، فرزند سلطان سکندرلودی، میان افغان‌ها در هند اختلاف و چند دسته‌گی ایجاد شد؛ زیرا سلطان ابراهیم مردی متکبر و مغرور بود. **بابر شاه** که از نوادگان تیمور گورکانی بود و در این ایام کابل را در اختیار داشت از این وضعیت استفاده کرد و به هندوستان لشکر کشید. در جریان حملات او سلطان ابراهیم لودی و شمار زیادی از افغان‌ها کشته شدند.

بعد از وفات بابر، افغان‌ها باردیگر حرکت استقلال طلبانهٔ‌شان را آغاز کردند. در این دفعه فریدسوری که به نام **شیرشاه** مشهور شد، نیروهای **همایون گورکانی** فرزند بابر را در سال ۹۴۶ ق./۱۵۴۰م. شکست داد. شیر شاه پس از این وقایع، بر دهلی و توابع آن تسلط یافت. وی همچنین بیشتر شهرهای هند را گرفت. او مردی فرهنگ‌پرور و علم دوست بود.

شیرشاه در سال ۹۵۲ق./۱۵۴۵م. وفات یافت و سلطنت دهلی به فرزندانش رسید؛ اما نظم و انضباط دورهٔ شیرشاه سوری از بین رفت. **همایون**، پادشاه مخلوع گورکانی از این وضعیت استفاده کرد و با کمک صفویهٔ ایران در سال ۹۶۲ ق./۱۵۵۵م. قدرت را به دست آورد. به این ترتیب دورهٔ حکمرانی افغان‌ها بر هند نیز پایان یافت.

مسجد شاه جهان

حکومت گورکانیان در هند

دربارهٔ حکومت گورکانیان یا مغولان هند پیشتر نیز بحث کردیم. در زمان حکمرانی آن‌ها، وحدت سیاسی هند تأمین شد و آن کشور به پیشرفت‌های زیادی دست یافت. بسیاری از بناها و آثار زیبای هند مربوط به همین دوره است. اوج شکوفایی حکومت ایشان در زمان **اکبر پادشاه** رخ داد. در زمان او هند از نظام اداری خوبی برخوردار شد و یک نوع اتحاد بین اقوام و مذاهب در آن کشور به وجود آمد؛ اما این وضعیت در اواخر دورهٔ

فرمانروایی **گورکانیان** تغییر کرد. به خصوص در روزگار **اورنگ زیب** (۱۷۰۷ق- ۱۶۵۸ م) نشانه‌های بی ثباتی و ضعف مشاهده شد. اورنگ زیب پدرش را زندانی ساخت و سه برادرش را از کار برکنار کرد.

جانشینان اورنگ زیب توان ادارهٔ قلمرو گورکانی را از دست دادند. در نتیجه، قدرت‌های محلی سیک، هندو و مسلمان سر برآوردند و هند به سوی تجزیه پیش رفت. این وضعیت به نفع اروپاییان تمام شد. به خصوص **انگلیس‌ها** با شکست دادن قوای دولت گورکانی در جنگ **پلاسی** در سال ۱۷۵۷ میلادی تمام امور هند را قبضه کردند و دولت گورکانی مطیع انگلیس‌ها شد. به این ترتیب هند در حالی که اسیر زنجیر انگلیس‌ها بود قدم به تاریخ معاصرش گذاشت.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم گردند. گروه اول دربارهٔ سابقهٔ حضور اسلام در هند بحث کند و گروه دوم، سابقهٔ حضور افغان‌ها را بیان دارد. همچنین هر دو گروه به صورت مشترک پنجاب و دهلی را روی نقشه مشخص سازند و بگویند که این دو شهر توسط کدام پادشاهان افغانستان در قرون وسطی به تصرف درآمدند.

سوال‌ها

۱- هند جنوبی در قرون وسطی، بیشتر با کدام مناطق آسیا روابط تجاری داشت؟

۲- مسلمانان، بار اول در کدام سال با هند تماس گرفتند؟

۳- جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.

سلطان محمد غوری شهر .... در هند را گرفت و آن را به .... سپرد.

۴- گزینهٔ صحیح را با علامت × مشخص کنید.

دو نفر از پادشاهان مهم افغان درهند عبارتند از:

الف) قطب الدین ایبک و سلطان بهلول لودی   ب) سلطان محمد غوری و شیرشاه سوری

ج) سلطان بهلول لودی و شیر شاه سوری   د)سلطان محمود غزنوی و سلطان سکندرلودی

فعالیت خارج صنف

شاگردان با همکاری والدین شان، معلوماتی را دربارهٔ دو خاندان لودی و سوری در هند فراهم آورند و در صنف ارائه دارند.

روسیه در قرون وسطی و جدید

پطر کبیر

کاترین کبیر

دربارهٔ تاریخ روسیه چه می‌دانید؟ آیا می‌دانید که پطر کبیر و کاترین کبیر از پادشاهان مهم روسیه بودند؟

اقوام **نورمن**‌ها که در **سویدن** زنده‌گی می کردند، در قرن نهم میلادی به طرف **روسیه** حمله کردند. در آن زمان اقوام **اسلاو** زنده گی ابتدایی داشتند. آن‌ها تمام قلمرو اسلاوها را تصرف نموده و شهر **کیف** را به حیث مرکز خویش انتخاب کردند. آهسته آهسته روابط تجارتی‌شان را با **ترکیه** امروزی و **عراق** برقرار ساختند **آنان** از دین عیسوی پیروی می کردند.

در قرن سیزدهم میلادی روسیه نیز مورد حملات **مغول‌ها** قرارگرفت. مغول‌ها مدت ۲۵۰ سال در روسیه باقی ماندند، آن‌ها **شهزاده گان** روسیه را تحت فشار مالی قرار دادند، شهزادگان روسیه مجبور شدند تا از مردم مالیات جمع آوری کرده و برای خان‌های مغول ارسال کنند اما عاقبت، یکی از شهزاده‌گان روسیه به نام **ایوان سوم** از پرداختن **مالیه** به مغول‌ها خودداری کرد. وی سپاهی آماده کرد و چندین شهر را از مغول‌ها تصرف نمود. ایوان دامنه متصرفات خویش را گسترش داد، وقتی در سال ۱۴۸۶م. مغول‌ها خاک روسیه را ترک نمودند او به طور کامل بر روسیه تسلط یافت.

در قرن هفدهم میلادی سلطنت روسیه به خاندان **رومانوف** رسید. در زمان این خاندان روسیه پیشروی به سوی غرب روسیه **(اروپا)** را آغاز کرد و حتی با لهستان**(پولند)** و دیگر مناطق اروپایی درگیر جنگ شدند.

سلطنت پطر کبیر

پطر کبیر از خاندان **رومانف** بود، همین که به سلطنت رسید، کوشید تا روسیه را به صورت یک کشور کاملاً **اروپایی** در آورد. به این منظور سفر کوتاه مدتی به کشورهای اروپایی کرد، تا با **آداب** و **رسوم** اروپاییان آشنایی پیدا نماید. وی با خاطرات خویش به روسیه بازگشت نمود و دست به یک سلسله اصلاحات زد. در قدم نخست او به تمام اتباع روسیه اعلان نمود تا به سبک مردم اروپا **لباس** بپوشند، **ریش** خود را بتراشند و جامه‌های خویش را **کوتاه** نمایند! بعداً **مکاتب** و **شفاخانه**ها را اعمار کرد.

اشخاصی که با سیاست او مخالفت می‌کردند **اعدام** و یا هم آن‌ها از کشور **اخراج** می‌شدند. حتی در تطبیق سیاست از کشتن **فرزندش** انکار نکرد.سیاست توسعه طلبی روسیه ادامه پیدا کرد، تا این که روسیه و کشور **سویدن** درگیر جنگ شدند، پطر کبیر با یک حمله نظامی سویدن را شکست داد. بعد از این حادثه پطر کبیر به فکر تأسیس یک شهر تازه در طرف غرب روسیه شد، اکنون این شهر **پترزبورگ** نام دارد. در اواخر قرن هجدهم کشور روسیه به اوج قدرت خود رسید. در آن زمان **کاترین** کبیر بر روسیه حکمروایی می‌کرد او بیشتر توجه خود را به علم و هنر مبذول داشت. همچنان آرزوی روسیه بزرگ را در سر داشت، به همین جهت قسمتی از **لهستان** را تصرف نمود. سپس شبه جزیرۀ **کریمه** در ترکیه امروزی را به دست آورد و سلطان **عثمانی** را مجبور ساخت تا اجازه دهد کشتی‌های روسیه به **بحیرۀ سیاه** رفت و آمد نماید. به این منظور کشتی‌های خویش را در بحیرۀ سیاه جابجا نمود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند. گروه اول دربارۀ حملات مغول‌ها و برخورد آنان با شهزاده‌گان روسیه بحث نمایند، گروه دوم در مورد سلطنت پطر کبیر به بحث بپردازند و گروه سوم در مورد سلطنت کاترین کبیر بحث و گفتگو نموده نتیجه را نماینده‌های گروه ارائه نمایند.

سوال‌ها

۱- دربارۀ حمله قوم نورمن به روسیه و روابط تجارتی شان معلومات دهید؟
۲- روابط مغول‌ها و شهزاده‌گان روسیه چطور بود؟
۳- در مورد سفر پطر کبیر به اروپا و اصلاحات او چند سطر بنویسید؟
۴- چرا جنگ روسیه و سویدن آغاز شد و نتیجه آن چه بود؟
۵- کاترین کبیر کی بود؟

چین در قرون وسطی و جدید

دیوار بزرگ چین

در مورد تاریخ چین چه می‌دانید؟ آیا می‌فهمید که چین در قرون وسطی صاحب فرهنگ و تمدن خاصی بود و در قرون جدید مورد توجه جدی اروپاییان قرار گرفت؟ پاسخ این سوال را در این درس به دست خواهید آورد.

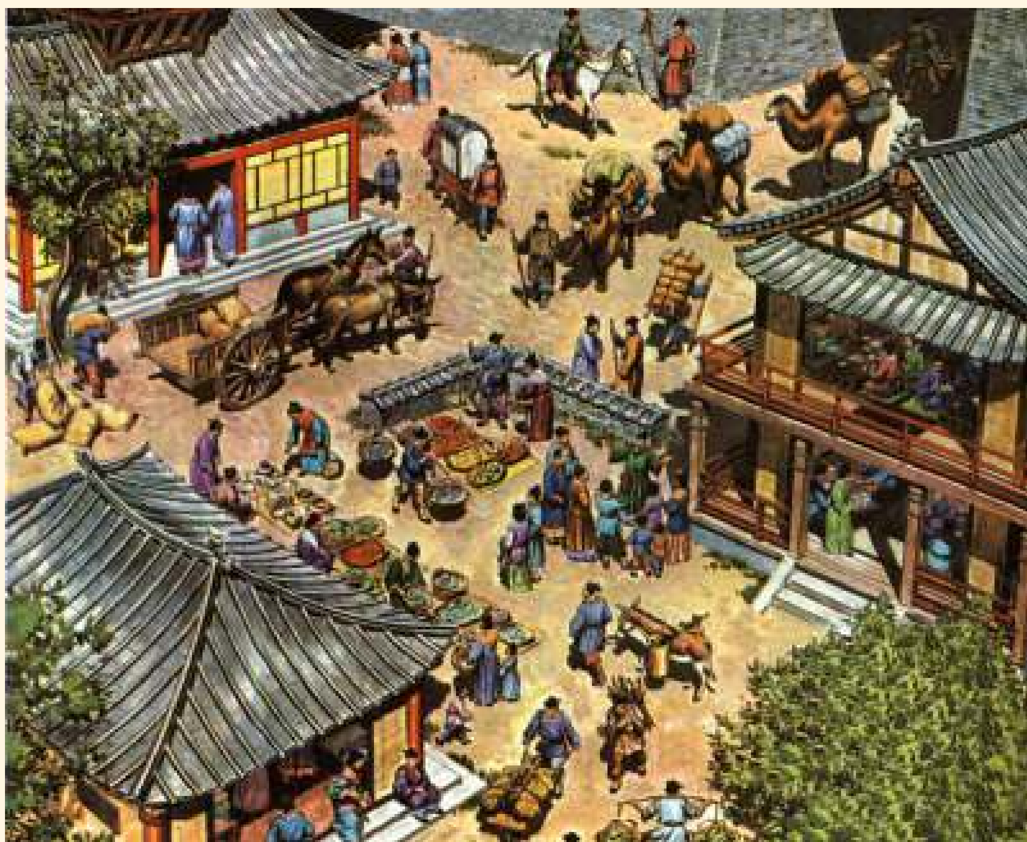
کشور **چین** در تمام دورهٔ قرون وسطی دارای **تمدنی** درخشانی بود. در این دوره چند سلسله پادشاهی، بر سرزمین چین حکومت کردند. از جمله سلسله‌های **تانگ** (Tang) **سونگ** (Sung) و **مینگ**(Ming) را می توان نام برد. در زمان حکمروایی (تانگ) کشور چین از هر لحاظ پیشرفت نمود. علوم و هنر به اوج شکوفایی خود رسید. شهرهای چین از بزرگترین شهرهای **قرون وسطی** بود. شهر چانگان **(شانکهای)** که پایتخت امپراتوری تانگ بود بیشتر از دو میلیون نفر جمعیت داشت. این شهر به زودی به یکی از شهرهای بین المللی مبدل گردید. همچنین شهر **پکن** (در چین شمالی)از اهمیت زیادی برخوردار بود. در آن زمان هیچ شهر **اروپا** به بزرگی این شهرها نبود. این سلسله قریب ۲۸۸ سال بالای سرزمین چین حکومت کردند، آنگاه جای خویش را به خاندان دیگری به نام «سونگ» داد.

در زمان سلسله سونگ کشور چین از سمت شمال مورد حملات اقوام مختلف قرار گرفت که مهم ترین آن‌ها حمله قوم **مغول** بود. مغول‌ها از **مغولستان** حملات خویش را به مرزهای شمالی چین آغاز کردند، در اوایل قرن سیزدهم میلادی مغول‌ها در چین به قدرت رسیدند. حکومت آن‌ها در چین حدود صد سال طول کشید. تا این که سلسله مینگ روی کار آمد.

مینگ‌ها توانستند مغول‌ها را از سرزمین چین خارج نمایند. در عصر مینگ هنر و علوم رونق بیشتری یافت، تجارت مردم چین با ممالک **جنوب** گسترش پیدا کرد و اکثر کشورهای همسایه چین در آن زمان تحت تأثیر **فرهنگ چینی** قرار گرفتند، سلسه مینگ قریب ۳۰۰ سال بر چین حکمروایی کردند.

در قرون وسطی اکثر **مردم** چین را کشاورزان تشکیل می‌دادند. آن‌ها سرزمین هموار چین را با استفاده از وسایل **زراعتی** پیشرفته کشت می‌کردند. با این همه زحمات، این طبقه بسیار نادار بود.

بیشترین حاصلات زمین را **اربابان** به دست می‌آورند، از طرف دیگر بعضی اوقات **خشکسالی** دامن‌گیر این طبقه بود آن‌ها با فرا رسیدن خشکسالی زمین‌های کشت شدهٔ خویش را ترک کرده و یا به فروش می‌رسانیدند و مجبور بودند برای به دست آوردن زمین‌های بهتر از یک منطقه به منطقه دیگر کوچ نموده و در آنجا دوباره به کشت **زمین‌ها** اقدام کنند.

نمایی از زنده‌گی شهری در چین قدیم

صنعت‌گران چین عالی‌ترین نمونه‌های تولیدی را در قرون وسطی به وجود آوردند. آن‌ها می‌توانستند پارچه‌های **ابریشمی** و پنبه‌یی بسیار عالی ببافند و **ظروف چینی** بسیار زیبا را که قدیمی‌ترین صنعت این کشور به شمار می‌رفت بسازند.

در این دوره چینی‌ها قادر شدند تا برای اولین بار به **صنعت چاپ** و ساخت **کاغذ**، **باروت** و **قطب‌نما** دست یافته و آن را به جهانیان پیشکش نمایند. در حالی که در دیگر نقاط جهان از این نوآوری‌ها خبری نبود. همهٔ این اختراعات یاد شده چندین قرن بعد در **اروپا** رواج یافت. **مارکوپولو** جهانگرد معروف اروپایی در دورهٔ اشغال چین توسط مغولان وارد چین شد و پس از بازگشت به زادگاهش **(ونیز)** اطلاعات فراوانی در مورد فرهنگ و تمدن چینی‌ها در اختیار اروپاییان قرار داد. که باعث مهاجرت اروپاییان به سرزمین‌های **هند و چین** گردید.

چین در قرون جدید

هنگامی که راه‌های دریایی توسط **پرتگالی‌ها** از طریق دور زدن قاره افریقا به سوی سرزمین‌های شرق کشف گردید پرتگالی‌های جاه طلب بعد از ورود به **هند** خود را به کشور **چین** رساندند. آن‌ها در سال ۱۵۱۳م. روابط تجارتی خویش را با کشور چین برقرار ساختند. در آن زمان سلسله مینگ بر چین حکومت می‌کرد. حکومت چین بندر **کانتون** (Canton) را برای تجارت پرتگالی‌ها باز کرد. همچنان دولت چین برای پرتگالی‌ها اجازه داد تا **مبلغان مسیحی** فعالیت خویش را آغاز نمایند. روابط پرتگالی‌ها با چین ادامه داشت که قدرت‌های دیگری اروپایی برای تجارت به چین رسیدند.

سلسله مینگ در سال ۱۶۴۴م. سرنگون شد و جای خود را به سلسله **منچو** گذاشت. منچوها در شمال شرق چین زنده‌گی صحرانشینی داشتند. آن‌ها موفق شدند با یک حملهٔ نظامی کشور چین را تصرف نموده و سلسلهٔ مینگ را به شکست مواجه سازند. در واقع آن‌ها مردمانی جنگجویی بودند. اشراف منچو به اثر قربانی جنگجویان خویش در روستاها

زمین‌های بیشتری به دست آورده و با دهقانان با خشونت و بی رحمی رفتار می کردند.

از طرف دیگر منچوها با اروپاییان روابط خویش را برقرار ساخته بودند که مهم‌ترین آن **انگلیس‌ها** بودند. با آن که کشور چین در این مرحله به اوج قدرت خود رسیده بود، اما این اوضاع نفرت مردم عامه را در مقابل بیگانه گان از جمله انگلیس روز به روز بیشتر می‌نمود.

با آن هم پرتگالی‌ها موفق شدند تا مدت **سه قرن** روابط خویش را با حکومت منچو ادامه دهند در مدت سه قرن اروپاییان به خصوص انگلیسی‌ها توانستند سودی بیشتری ازچین به دست آورند.

نوشتهٔ چینی بر روی چوب؛ قبل از اختراع کاغذ

فعالیت داخل صنف

شاگردان به نوبت خلاصهٔ درس را برای هم صنفان ارائه نمایند.

سوال‌ها

۱- شهرهای چین در قرون وسطی چگونه بود؟

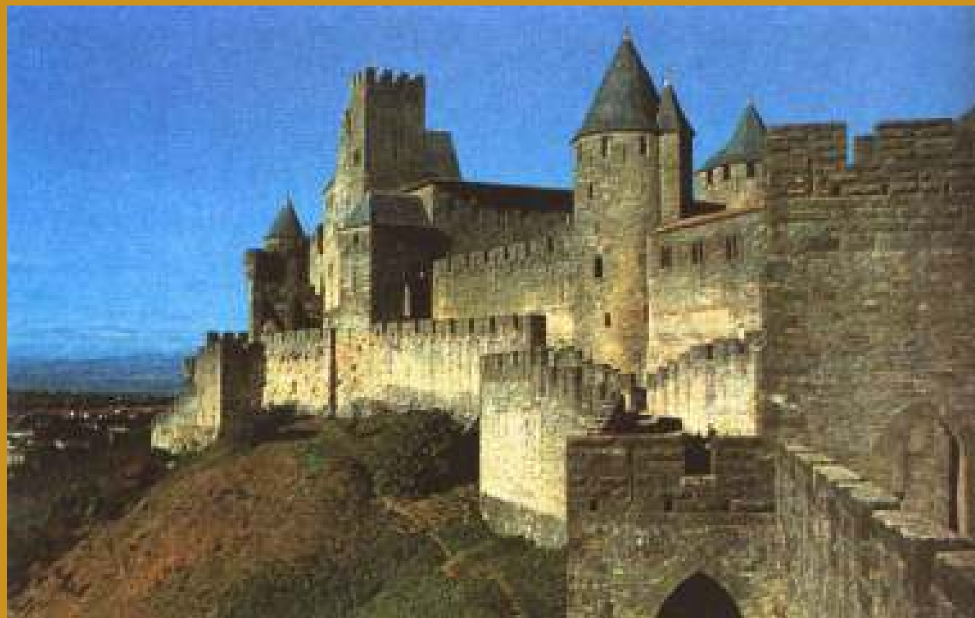
۲- در مورد به قدرت رسیدن مغول‌ها در چین معلومات ارائه نمایید.

۳- دربارهٔ وضع اجتماعی زارعین چین در قرون وسطی چند سطر بنویسید.

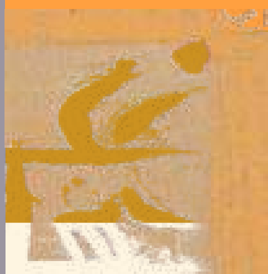
۴- جاهای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.

پرتگالی‌های جاه طلب بعد از ورود به هند خود را به کشور ..... رساندند.

حکومت چین بندر ...... برای تجارت پرتگالی‌ها باز کرد.

فصل ششم

تاریخ اروپا

شامل درس‌های زیراست:

۱- اوضاع عمومی اروپا در قرون وسطی؛

۲- جنگ‌های صلیبی؛

۳- رنسانس در اروپا

۴- تحولات علمی و فرهنگی در اروپا؛

۵- انقلابات بزرگ در اروپا.

اهداف فصل

۱- آشنایی شاگردان با وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اروپا در قرون وسطی؛

۲- آشنایی شاگردان با جنگ‌های صلیبی؛

۳- آشنایی شاگردان با وضعیت اروپا بعد از رنسانس؛

۴- آشنایی شاگردان با تحولات علمی و ادبی و اختراعات بعد از رنسانس؛

۵- آشنایی شاگردان با انقلاب‌های بزرگ اروپا.

درس هژدهم

اوضاع عمومی اروپا در قرون وسطی

تصویر یکی از کلیساها در قرون وسطی

آیا کلمۀ قرون وسطی را شنیده‌اید؟
و آیا اطلاع دارید که در این قرون مردم اروپا وضع نابه سامانی داشتند؟
قرون وسطی در اروپا ده قرن دوام نمود این دوره به عصر فیودالیزم نیز معروف است. فیودالیزم نظام اقتصادی و سیاسی بود که بر بیشتر اروپا به خصوص قسمت های غربی آن تسلط داشت.

اوضاع اجتماعی و اقتصادی

در این دوره از لحاظ اجتماعی نابرابری شدید حاکم بود. حقوق اتباع مراعات نمی گردید. مردم به دو طبقه تقسیم شده بودند: ارباب و رعیت که دهقانان نیز در جمله زیردستان شامل بودند. این دهقانان حتی با زمین یکجا خرید و فروش می‌شدند.

از لحاظ اقتصادی طبقات بالایی از وضعیت خوبی برخوردار بودند. آن‌ها مالیات نمی‌پرداختند. ولی مردمان طبقات پایین مالیات سنگینی را متحمل می‌شدند.

دهقانان، بالای مزارع اربابان کار می‌نمودند؛ اما بیشترین سهم را از محصولات، اربابان به دست می‌آوردند و سهم کوچک را به دهقانان می‌دادند. از این جهت می توان گفت که طبقات پایین اجتماع از وضعیت خوبی برخوردار نبودند.

از لحاظ فرهنگی دورۀ قرون وسطی چندان درخشان نبود، نابرابری کامل فرهنگی رواج داشت، اما فرزندان طبقات بالا به تعلیمات دسترسی داشتند. تعلیمات مذهبی رواج داشت. بعدها تعلیمات غیرمذهبی هم معمول گردید.

در قرون وسطی مراکز آموزشی توسعه یافتند و در آن دستور زبان، منطق، موسیقی، حساب، هندسه، نجوم و ریاضی مورد تعلیم قرار می‌گرفتند. پوهنتون‌هایی مانند **بولونیا** در رشتۀ

حقوق و **سالرن** در رشته‌های طبابت ایجاد شد.

در این دوره تقریباً تمام کشورهای اروپایی از **کلیسای کاتولیک** تابعیت می‌کردند و مذهب از اهمیت زیادی برخوردار بود.

گوشهٔ از زنده‌گی اجتماعی مردم اروپا در قرون وسطی

مسیحیت نخست در فلسطین به وسیلهٔ حضرت عیسی (ع) اشاعه یافت و در سال ۳۰۰ میلادی ملیون‌ها پیرو داشت. در قرون وسطی کلیسا وظایفی را انجام می‌داد که اکنون به عهدهٔ دولت‌ها است. بسیاری از پاپ‌ها سیاست‌مداران قابل و با کفایتی بودند؛ مانند: **لئون کبیر** و **گریگور کبیر** که در قرن ششم میلادی می‌زیستند.

کلیسا از ۱۱۹۸ الی ۱۲۱۶ میلادی به قدرت نهایی رسید و ارادهٔ خود را حتی بر پادشاهان فرانسه، انگلستان و امپراطوری روم و جرمن تحمیل کرد. از این رو می‌توان قیاس کرد که در قرون وسطی مذهب از چه اهمیتی برخوردار بود.

اوضاع سیاسی در قرون وسطی

در قرون وسطی خانواده‌های متعددی حکمروایی داشتند. به گونهٔ مثال می‌توان از خانواده **کاروِلَنژین‌ها** نام برد. بنیانگذار این خانواده شخص مقتدر و با تدبیری به نام **شارل مارتِل** بود.

وی برخلاف دیگر شاهان قرون وسطی اراضی کلیسا را ضبط نموده، نیروی مقتدر جنگی به وجود آورد. ساحهٔ حکمروایی این خانواده، **گول** یا فرانسه امروز را در برمی گرفت.

یکی از شاهان مقتدر این خانواده **شارلِمان** بود که در سال ۷۶۵ میلادی بر تخت نشست. وی به متصرفات خود افزود و به کلیسا خدماتی را انجام داد.

نمایی یکی از شهرهای قرون وسطی در اروپا

شارلمان در سال ۸۰۰ میلادی تاج امپراطوری را بر سر نهاد و خود را امپراطور نامید. وی در قلمرو خود قوانین یکسان را وضع کرد و همیشه فکر وحدت قسمت‌های مختلف اروپا را در سر داشت و مانع انکشاف **ملوک الطوایفی** بود.

نمایی یکی از قلعه‌های قرون وسطی در اروپا

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو بخش تقسیم شوند.

گروه اول: در مورد وضعیت اجتماعی قرون وسطی معلومات ارائه نمایند.

گروه دوم: در مورد وضعیت اقتصادی معلومات ارائه نمایند.

سوال‌ها

۱- در قرون وسطی از لحاظ اجتماعی مردم به چند طبقه تقسیم شده بودند؟

۲- پاپ‌ها در قرون وسطی از چه صلاحیت‌هایی برخوردار بودند؟

۳- جای خالی را در کتابچه‌های خود پر کنید.

بنیانگذار خانواده کارولنژن .... بود.

فعالیت خارج صنف

در دورۀ قرون وسطی، کدام حکومت‌ها در افغانستان وجود داشت؟ اسم‌های شان را یادداشت نمایید.

درس نزدهم

جنگ‌های صلیبی

جنگ‌های صلیبی

آیا می‌دانید **صلیب** چیست و جنگ صلیبی چه معنا دارد؟

صلیب علامت مقدس برای عیسویان است. آن‌ها به این باورند که علامت یاد بود شهادت حضرت عیسی علیه‌السلام به وسیلهٔ آن است. که از این علامت در کلیساهای خود استفاده می‌کنند.

در درس قبلی مطالعه نمودیم که مسیحیت به سرعت در اروپا اشاعه یافت و مردمان زیادی به این دین روی آوردند و در آن عصر تنها اسپانیا در تصرف مسلمانان بود.

در قرن ۱۱ میلادی جنگ‌های صلیبی میان مسلمانان و اروپایی‌ها رخ داد. در این جنگ‌ها بر لباس اروپایی‌ها تصویر صلیب وجود داشت. اما چرا این جنگ‌ها به وقوع پیوست و چرا این جنگ‌ها به جنگ‌های صلیبی معروف شدند؟

۱- به نظر عیسویان، شرق یعنی منبع ثروت و فکر می‌کردند که با حملات‌شان به شرق، ثروت زیادی نصیب شان خواهد شد.

۲- تاجران ایتالیایی علاقه داشتند که در شرق نزدیک، زیر نظر دولت‌های عیسوی مراکز تجارتی را تأسیس کنند و از این طریق با شرق دور تجارت را آغاز نمایند.

۳- یک عده از دهقانان که تحت استثمار اشراف قرار داشتند فکر می‌کردند که بعد از اشتراک در جنگ‌های صلیبی با مراجعت به اروپا زنده گی خوبی خواهند داشت.

نتایج جنگ‌های صلیبی

در طول تاریخ هشت جنگ صلیبی واقع شده، که نخستین جنگ در ۱۰۹۵م. و آخرین آن در ۱۲۷۰م. رخ داد نتایج زیر را به بار آورد:

۱- در این جنگ‌ها بسیاری از اشراف کشته شده و دهقانان، آزادی خود را باز یافتند.که باعث تضعیف نظام **فیودالیزم** گردید.

۲- تجارت میان شرق و غرب رونق گرفت؛ زیرا شرکت کننده گان جنگ‌های صلیبی کالاهای تازه‌یی مانند تکه‌های ابریشمی مواد غذایی و ادویه‌جات گوناگون را از شرق با خود بردند.

۳- شهرهای غربی انکشاف و ترقی کردند.

۴- ادبیات یونان و روم که مدت‌ها فراموش شده بود؛ دوباره از طریق شرق وارد اروپا شد؛ همچنین اروپایی‌ها با علوم و فنون مسلمانان آشنا شدند.

۵- خیلی از علوم و پدیده‌های تمدن اسلامی، از جمله صدها هزار کتاب مخطوط مسلمانان را با خود بردند که تا امروز در کتابخانه‌های غرب وجود دارد.

۶- صدها هزار مسلمان را در شام، ترکیه و مصر قتل عام کردند.

صحنه‌یی از جنگ‌های صلیبی

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو بخش تقسیم شوند.

گروه اول: در مورد اینکه چرا جنگ‌های صلیبی به وقوع پیوسته آگاهی دهند.

گروه دوم: در مورد این که جنگ‌های صلیبی چه نتایجی را به همراه داشتند، معلومات دهند.

سوال‌ها

۱- چند جنگ صلیبی به وقوع پیوسته است؟

۲- مسیحیت بین کدام قرن‌ها در حال پیشرفت بود؟

درس بیستم

رنسانس در اروپا

نمایی از هنر معماری عهد رنسانس

رنسانس در لغت به معنای تولد دوباره یا احیای مجدد فرهنگ و علوم است.

این تحولات در عرصهٔ علوم و فرهنگ از قرن ۱۴ الی ۱۶ رخ داده است. رنسانس در اروپا آهسته آهسته و به تدریج صورت گرفت و چهرهٔ اروپا را تغییر داد؛ همچنان در این دوره فرهنگ یونان و روم باستان به وسیلهٔ دانشمندان به مردم تبلیغ می گردید.

قبل از رنسانس مردم اروپا به مسائل روحی می‌پرداختند و به مادیات توجه نداشتند. اما در دورهٔ رنسانس متوجه دنیا و خوبی‌های آن نیز گردیدند. هنرمندان و دانشمندان نظریات جدید را ارائه کردند. ماشین چاپ اختراع شد. تجارت و حرفه‌ها رشد نمود. شهر نشینی آغاز شد و ضعف قدرت اربابان آغاز گردید.

رشد شهر نشینی

شهرها بیشتر در نواحی ساحلی رشد نمودند؛ زیرا در آن جاها دهقانان و حکمرانان فیودال کمتر بودند. رشد شهرهای بندری نخست در **ایتالیا**، سپس در **آلمان** پیش تر از شهرهای دیگر آغاز شد و جمعیت آن‌ها نیز افزایش یافت. در این دوره جمعیت یک شهر متوسط به پنج هزار نفر و در شهرهای بزرگ به ۲۰ هزار نفر می‌رسید. منظرهٔ داخلی شهر همیشه در تغییر بود. شهرها با هم ارتباط تجارتی بیشتر داشتند. گرچه فیودال‌ها از این وضع ناراضی بودند، اما نمی‌توانستند مقابله کنند.

پادشاهان از فیودال‌ها می‌خواستند مالیات بپردازند. **تجارت** و **بانکداری** به شکل جدید آغاز شد و این وضع، اقتصاد شهرها را تقویه کرد.

افزایش قدرت پادشاهان

بعد از ایجاد شهرها و شهرنشینی به قدرت پادشاهان نیز افزوده شد. پادشاهان از فیودال‌ها مالیات می‌گرفتند و از آن‌ها برای قدرتمند شدن خود استفاده می‌کردند.

پادشاهان تعداد زیاد عسکر استخدام نمودند و نیروی نظامی قوی و دایمی را آماده و به ساختن اسلحه مخصوصاً توپ اقدام کردند. در همین زمان قدرت کلیساها یک اندازه محدود شد و به آن‌ها اجازهٔ دخالت در امور حکومت داده نمی‌شد.

نمونه‌یی از هنر معماری عصر رنسانس

کلیساها حق گرفتن مالیه، دادن **اسکالرشپ** و ارائه تعلیم و تربیه را آهسته آهسته از دست دادند.

در عصر رنسانس کشورهای اروپایی دچار تغییر و تحولات زیادی شدند. هیچ یک از کشورها وضعیت فعلی خود را نداشتند.

در کشور انگلستان اشراف قدرتمند و فیودال‌ها با حضور در پارلمان یک حکومت سلطنتی مشروطه را به وجود آوردند. پادشاهان فرانسه علاقه‌مند بودند تا قدرت فیودالان را تضعیف نموده و بالاخره از میان بردارند، برای همین حکومت مرکزی را تشکیل و شهر پاریس را مرکز قرار دادند و به همین لحاظ جنگ شدیدی رخ داد.

با این همه، مردم انگلستان و فرانسه بیش از هر چیز دیگر به ملت خود احترام داشتند. در اسپانیا تحولات دیگری رخ داده بود، چون ولایت‌های شمال اسپانیا در دست پادشاهان عیسوی و بخش‌های جنوبی اسپانیا در دست مسلمانان قرار داشت و در نتیجهٔ جنگ‌هایی که بین اروپایی‌ها و مسلمانان در گرفت، ملوک الطوایفی از بین رفت.

بعضی از سرزمین‌هایی که دارای وحدت نبودند؛ همیشه با یکدیگر در جنگ به سر می‌بردند و می‌خواستند به عنوان دولت‌های کوچک جدا و مستقل زنده گی کنند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد زنده گی مردم بعد از رنسانس و گروه دوم در مورد شهرنشینی و شهرهای تازه اعمار شده با هم بحث نمایند.

سوال‌ها

۱- بعد از رنسانس در جامعهٔ اروپا چه تحولاتی رخ داد؟

۲- در اسپانیا نظام ملوک الطوایفی چگونه از بین رفت؟

تحولات در عرصهٔ علم، ادب و فرهنگ

تصویر تلسکوپ

آیا می‌دانید چه تحولاتی در عرصهٔ علم، ادب و فرهنگ بعد از رنسانس رونما گردید؟

مردم اروپا در قرون وسطی به امور دنیوی کمتر توجه داشتند. اما در عهد رنسانس مردم اروپا آهسته آهسته متوجه زنده‌گی و جهان شدند . دانشمندان، نویسنده‌گان و هنرمندان در بخش‌های مختلف ظهور نمودند که آثارشان تا امروز پا بر جا مانده است.

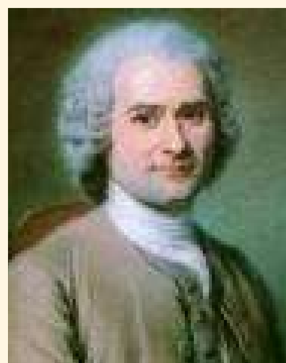
از نویسنده‌گان مشهور این دوره **ژان ژاک روسو**، **مونتسکو** و **ولتر** بود. همچنین از میان نقاشان و مجسمه‌سازان آن زمان می‌توان از **میکل آنژ** و **لیوناردو داوینچی** نام برد. در عرصهٔ ادبیات باید گفت که دستور زبان و لغت اهمیت بیشتر یافت، همچنین مردم از مقررات علم حقوق آگاهی حاصل کردند. در عصر رنسانس مکاتب در خارج از کلیسا ایجاد شدند. مطالعه در مورد بدن انسان آغاز شد، در طب و طبابت پیشرفت به عمل آمد.

یکی از دانشمندان مانند ویلیم هاروی در مورد گردش خون در بدن انسان تحقیقاتی انجام داد همچنین در بخش‌های نجوم و جغرافیه نیز پیشرفت‌هایی صورت گرفت، ماشین چاپ توسط گوتنبرگ آلمانی اختراع شد و تلسکوپ را گالیله اختراع نمود.

ماشین بخار در اواخر قرن هفدهم برای اولین بار به کار افتاد، همچنین تفنگ‌های سنگینی پیدا شد که برای تیر اندازی آن را به روی پایهٔ مخصوص قرار می دادند.

اروپاییان با اطلاعات تازه یی که در علم جغرافیه به دست آورده بودند، توانستند به قسمت های جنوبی افریقا و آمریکا سفر کنند و حتی به دریانوردی در اطراف زمین بپردازند. آن ها با اختراع قطب‌نما توانستند مسافرت‌های خود را اندکی سهل سازند. **مارکوپولو** با مسافرت خود به چین به رشد دانش جغرافیایی مردم اروپا کمک نمود.

زمانی که بشر اطلاعات جغرافیایی بیشتر حاصل نمود؛ آهسته آهسته نقشه‌های بهتری تهیه گردیده و دربارۀ راه‌ها، سرزمین‌ها و دریاها معلومات اروپاییان تکمیل شد.

تصویر ژان ژاک رسو

تصویر ماری اوروا ولتر

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند.

گروه اول: در مورد فواید اختراعات دورۀ رنسانس معلومات دهند.

گروه دوم: معلومات دهند که قبل از ایجاد مکاتب مردم درکجا به فراگیری علم و دانش می‌پرداختند.

سوال‌ها

۱- در زمان رنسانس چه احساس تازه‌یی در انسان‌ها به وجود آمد؟

۲- دو تن از نویسنده‌گان مشهور این دوره را معرفی کنید.

۳- در عهد رنسانس اروپایی‌ها با چه دست آوردهایی در عرصۀ طب و طبابت نایل آمدند؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان در مورد فایدۀ ماشین چاپ و تلسکوپ از بزرگان خانوادۀشان معلومات به دست آورند و در صنف ارائه نمایند.

انقلاب‌های بزرگ در اروپا

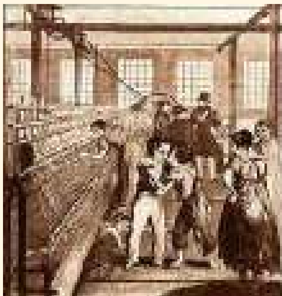

ماشین بخار

آیا می‌دانید که انقلاب صنعتی یعنی چه؟

انقلاب صنعتی انگلستان

تحولی را که در زمینهٔ صنعت یا به عبارهٔ دیگر تغییر و تحولی را که در کشورهای پیشرفته غربی در زمینهٔ به کارگیری ماشین‌های صنعتی به وجود آمد، **انقلاب صنعتی** می نامند.

نشانه‌های انقلاب صنعتی که در نیمهٔ دوم قرن هژدهم در بریتانیا به مشاهده می‌رسید؛ به انقلاب صنعتی مبدل شد.

ماشین تکه بافی از دستاوردهای انقلاب صنعتی

تا سال ۱۸۵۰م. این انقلاب، بریتانیای کبیر را ثروتمند ترین کشور دنیا کرد. اما عامل عمدهٔ انقلاب صنعتی در بریتانیا پیروزی انقلاب زراعتی بود. تحول در بخش‌های زراعتی و مالداری سبب شد که افزایش چشمگیری در تولید مواد غذایی صورت گیرد و مواد غذایی فراوان و ارزان در دسترس مردم قرار گیرد. بنا براین زمینه‌های خرید کالاهای صنعتی برای مردم پیدا شد.

اختراع **ماشین بخار** توسط **جیمزوات** نقش مهمی را در این انقلاب بازی کرد. بعد از اختراع و استفادهٔ ماشین بخار، روشهای جدید ذوب آهن نیز به میان آمد. همچنین صنعت تکه بافی نیز یک گام مهم به سوی انقلاب صنعتی بود.

لندن، ساعت بیگبین

رشد صنعت که ابتدا در بریتانیا آغاز شد؛ در سال‌های مختلف قرن نوزهم با سرعت در ممالک دیگر اروپا و آمریکا گسترش یافت. انقلاب صنعتی بعد از سال ۱۸۵۰م. در کشورهای دیگری اروپایی مانند بلژیک، فرانسه و آلمان به وقوع پیوست. در این کشورها هم نساجی نقش مهم را بازی می کرد.

در مورد انقلاب صنعتی انگلستان نکاتی را دانستیم حال بیایید بدانیم انقلاب کبیر فرانسه چگونه رویدادی بود؟

انقلاب کبیر فرانسه

انقلاب کبیر فرانسه در سال ۱۷۸۹م. به وقوع پیوست، پیش از انقلاب وضع مردم فرانسه از بعضی جهات نسبت به سایر اروپاییان اندکی بهتر بود، اما با آن هم مشخصات حکومت‌های فرانسه عبارت بود از ظلم و استبداد تفاوت میان طبقات وضع خراب اقتصادی که در نتیجه دانشمندان را وادار ساخت تا از وضعیت اجتماع آن زمان انتقاد نمایند؛ مانند: **مونتسکیو، ولتر، ژان ژاک روسو، دیدرو، آدام اسمیت** وغیره.

تصویری از انقلاب کبیر فرانسه

ورشکسته گی اقتصادی و تهی شدن خزانهٔ دولت نیز از علت‌های بروز انقلاب بود. لویی شانزدهم نمی توانست رعایا را کنترول نماید.

مردم طبقهٔ سوم یا طبقهٔ پایین جامعه گرد هم آمدند و به جای آنکه با نماینده‌گان طبقات بالا یکجا شوند؛ خود شان مجلسی را تشکیل داده و آن را **مجلس ملی** نامیدند و تعهد نمودند تا هنگامی که فرانسه را دارای قانون اساسی نکنند متفرق نخواهند شد.

اما سر و صدا ایجاد شد که پادشاه می خواهد مجلس آن‌ها را منحل کند؛ بنابراین، مردم دست به شورش زدند و در ۱۴ جنوری ۱۷۸۹ به زندان باستیل حمله بردند و زندانیان را آزاد کردند.

در این زمان لویی شانزدهم و زنش ماری انتوانت سعی کردند از فرانسه فرار نمایند. اما از فرار آن‌ها جلوگیری شد و در نتیجه مردم از آن‌ها سلب اعتماد نمودند.

محاصرهٔ زندان باستیل توسط انقلابیون

اثرات انقلاب فرانسه نه تنها در فرانسه؛ بلکه در اکثر کشورهای اروپایی دیده می‌شود. به همین لحاظ این انقلاب را انقلاب کبیر می گویند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دوگروه تقسیم شوند. گروه اول: در مورد مزایای انقلاب صنعتی بحث نمایند و گروه دوم: در مورد اینکه حکومت فرانسه چه مشخصاتی داشت به مباحثه بپردازند.

سوال‌ها

۱- ماشین بخار توسط چه کسی اختراع شد؟
۲- انقلاب صنعتی بعد از انگلستان در کجاها به وقوع پیوست؟
۳- مجلس ملی در فرانسه چگونه تشکیل شد؟ توضیح دهید.

فصل هفتم

تاریخ امریکا

شامل درس‌های زیراست

۱- تمدن مایا (Maya)؛

۲- تمدن آزتک (Aztec)؛

۳- تمدن اینکا (Aeenka)؛

۴- کشف امریکا و آغاز مهاجرت‌ها؛

۵- استقلال ایالات متحدهٔ امریکا.

اهداف فصل

۱– آشنایی شاگردان با مهاجرت مردمانی از آسیا به امریکا؛

۲– شاگردان با مردمانی بومی امریکا آشنا شوند؛

۳– آشنایی شاگردان با تمدن مایا در امریکای مرکزی؛

۴– شاگردان باید بدانند که چگونه تمدن آزتک به میان آمد؛

۵– شاگردان با تمدن اینکا در امریکای جنوبی آشنایی پیدا نمایند؛

۶– آشنایی شاگردان با کشف امریکا و آغاز مهاجرت‌ها؛

۷– شاگردان باید بدانند که چرا اروپاییان به دنیای‌نو(امریکا) مهاجرت نمودند؛

۸– آشنایی شاگردان با مراحل استقلال ایالات متحدۀ امریکا.

تمدن مایا چگونه به وجود آمد؟

در این درس با مهاجرت اقوام از آسیا به آمریکا آشنا می‌شوید؛ مردمانی که نخستین تمدن را به نام مایا در آمریکای مرکزی اساس گذاشتند.

قبل از آن که انسان‌ها به زراعت دست یابند، ضرورت مواد غذایی خویش را از طریق شکار حیوانات وحشی و جمع آوری میوه‌ها رفع می نمودند، آن‌ها برای به دست آوردن غذا مجبور بودند از یک منطقه به منطقهٔ دیگر مهاجرت نمایند و سرزمین‌های غنی و خوبتری را پیدا کنند. از جمله این جمعیت‌های مهاجر یکی هم قوم **مایا** بود.

تعدادی از اقوام شمال شرق براعظم آسیا به سوی قاره امریکا مهاجرت کردند. آن‌ها نظر به خصوصیات و شباهت‌های ظاهری از نژاد مغول بودند. در زمان‌های دور به صورت تدریجی از آسیا به مهاجرت آغاز نموده و از طریق **الاسکا** به نسبت یخبندان داخل امریکای شمالی شدند. بعداً بخشی از آن‌ها امریکای شمالی را ترک نمودند و به طرف سرزمین‌های جنوب حرکت کردند.

اقوام مایا مشتمل از بیست قبیله بوده که در تمام سرزمین‌های امریکای مرکزی سکونت می‌نمودند. حدود ۶۱۳ سال قبل از میلاد در طرز زنده گی قبایل مایا تحولات بزرگی روی داد، زنده گی ابتدایی را ترک نموده و به زنده گی زراعتی روی آوردند. رفته رفته اساس یک تمدن را بنا گذاشتند.

مردمان مایا با پیشرفت در امور زراعتی مناسبات تجارتی خود را به صورت مقدماتی با امریکای شمالی برقرار ساختند. اما با فرا رسیدن خشکسالی در امریکای مرکزی، قبایل مایا مجبور شدند تا به طرف سرزمین‌های شمالی مهاجرت نمایند. در آنجا دو باره به ساختن شهرها، منازل، معابد و اهرام شروع نمودند. مایا با علوم مختلفی مانند ستاره شناسی آشنایی داشته و جنتری یا تقویم را نیز ساخته بودند.

کاهنان (پیشوایان مذهبی) در اجتماع قبایل مایا نقشی مهم داشتند. آن‌ها ستاره شناسی را می دانستند، به همین لحاظ کاهنان در میان مردم قابل احترام بودند. از تمدن مایا آثار زیادی باقی مانده است. از جمله می توان به هرم **(الکاستون)** در شبه جزیرۀ **یوکاتان** اشاره کرد.

هرم الکاستون درحدود ۲۳ متر ارتفاع دارد و از لحاظ هنر معماری دارای ارزش زیادی است که سالانه هزاران جهانگرد از آن دیدن می نمایند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان درصنف تحت نظر معلم به سه گروه تقسیم شوند:

گروه اول: در بارۀ مهاجرت‌های اقوام از آسیا به امریکا بحث نمایند.

گروه دوم: در مورد چگونه گی تشکیل تمدن مایا گفتگو نمایند.

گروه سوم: در بارۀ فرهنگ و معماری‌های مایا بحث نموده و نتیجه را نماینده‌های هر سه گروه در صنف ارائه کنند.

سوال‌ها

۱- مایاها چگونه به امریکای شمالی مهاجرت کردند؟

۲- درباره طرز زنده گی مایاها در امریکای مرکزی چند سطر بنویسید.

۳- راجع به هرم الکاستون چه می‌دانید؟

تمدن آزتک‌ها در کجا به وجود آمد؟

در درس گذشته با مهاجرت‌های مردمان از آسیا به امریکا و تشکیل تمدن مایا در امریکای مرکزی آشنا شدید. در این درس با تمدن آزتک که به جای تمدن مایا به وجود آمد آشنا می‌شوید.

مردم بومی امریکای مرکزی مشتمل از بیست قبیله بودند. یکی از این قبیله‌ها به نام قوم **آزتک** در منطقه **مکسیکو** ساکن شده بودند. این قوم به دلاوری و جنگجویی مشهور بودند. آزتک‌ها در اوایل قرن چهاردهم میلادی تمام قلمرو **مایا**ها را تصرف نمودند، بعدها حدود امپراتوری آزتک‌ها تمام سرزمین‌های **امریکای مرکزی** و مخصوصاً مکسیکو را دربر می گرفت.

از دست آوردهای تمدن آن‌ها می‌توانیم پیشرفت در زمینه‌های هنر معماری، علم نجوم و ریاضیات نام ببریم. خط ایشان از نوع خط تصویری بود. در میان آزتک‌ها یک تعدادشان با آویختن اوزان، نرمه گوش‌های خود را دراز می کردند؛ زیرا دراز نمودن نرمه‌های گوش نشانه نجیب زاده گی بود. کاهنان در اجتماع آزتک‌ها همانند جامعه مایا نقش مهمی داشتند. آزتک‌ها مردم زیرک و باهوش بودند. آن‌ها روابط خویش را با امریکای جنوبی برقرار ساخته بودند. تولیدات صنایع دستی و هنری خود را به سرزمین‌های **امریکای جنوبی** صادر می کردند.

امپراتوری آزتک‌ها مدت ۲۰۰ سال طول کشید، پس از اکتشافات جغرافیایی، اسپانیایی‌ها به سرزمین آزتک‌ها وارد شدند و آنجا را تصرف کردند. آثار تاریخی آزتک‌ها که به شکل اشیای تصویری وجود داشتند، توسط اروپاییان منهدم و نابود شدند. چون مطابق سلیقهٔ مذهبی و طرز تفکر آنان نبود.

پایتخت آزتک‌ها که شهر مهم امپراتوری شان بود نیز با خاک یکسان گردید و اسپانیایی‌ها در آن شهر یک کلیسای عظیمی بنا کردند.

تمام ادبیات آزتک‌ها به اثر حملات اروپاییان نابود شده و فقط سه کتاب ازآن‌ها باقی مانده است که تا اکنون کسی نتوانسته است آن‌ها را بخواند.

تصویری از مجسمه‌های گوش درازان آزتک

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول درباره به قدرت رسیدن آزتک‌ها بحث نمایند و گروه دوم دربارهٔ دست آوردهای تمدن آزتک‌ها بحث نموده و هر گروه نتیجهٔ شان را در پیش روی صنف ارائه نمایند.

سوال‌ها

۱- چه کسانی قلمرو مایاها را تصرف کردند؟
۲- آزتک‌ها مناسبات تجارتی خویش را با کدام مناطق برقرار ساخته بودند؟
۳- امپراتوری آزتک‌ها توسط کی‌ها و چگونه ویران شد؟

فعالیت خارج صنف

در رابطه به تمدن آزتک‌ها یک مطلب ارائه نماید.

تمدن اینکا چگونه تمدنی بود؟

در درس گذشته در بارهٔ تمدن آزتک‌ها مطالبی خواندید. اکنون با اقوام اینکا که اساس تمدن بزرگی را در امریکای جنوبی گذاشته بودند آشنا می‌شوید.

مردمانی که از براعظم آسیا به امریکا مهاجرت کرده بودند، در آنجا سه مرکز عمده تمدن را به‌وجود آوردند که عبارت بود از تمدن‌های **مکسیکو**، **امریکای مرکزی** و **پیرو**.

اینکا نیز یکی از اقوام مهاجر آسیایی بودند. آن‌ها از براعظم آسیا به قارهٔ امریکا از طریق **آلاسکا** خود را به سرزمین‌های امریکای جنوبی کشاندند. قلمرو امپراتوری **اینکا** سراسر کناره‌های غربی **امریکای جنوبی** را دربر می گرفت که **اکوادور** در شمال تا **چیلی** درجنوب را شامل می‌شد.

تمدن اینکا در قرن دوازدهم میلادی آغاز گردید. برخلاف آزتک‌ها، اینکاها توانستند یک جامعهٔ متحد و یک‌پارچه را به وجود آورند. تمامی قدرت سیاسی در دست پادشاه بود. پادشاه اینکا به کمک کاهنان مذهبی با جدیت خاص در قلمرو خویش حکومت می کرد و خود را فرزند و نمایندهٔ خدا می‌دانست. مردم هیچ اختیاری از خود نداشتند و تحت اوامر پادشاه و کاهنان مذهبی زنده گی می کردند.

اینکا در علم نجوم و ریاضیات از آزتک‌ها عقب‌مانده‌تر بوده اما در مهندسی معماری

و صنایع‌دستی پیش‌قدم بودند. بسیاری از بناها و جاده‌های ساخت دست آن‌ها نسبت به **آزتک‌ها** عالی‌تر بوده است. خط ایشان از نوع تصویری بود. اینکاها مناسبات تجارتی خویش را با سرزمین‌های شمال و مخصوصاً با امپراتوری آزتک‌ها برقرار ساختند.

آن‌ها تولیدات صنایع دستی خویش را به امپراتوری **آزتک‌ها** صادر می‌کردند، در مقابل مقدار زیادی تخم‌های حبوبات و غله‌های امریکای مرکزی به امریکای جنوبی می رسید و در آنجا کشت می شد.

تقویم اینکاها

با وصف آنکه **اسپانیوی**ها تمدن اینکا را ویران نمودند و امپراتوری آن‌ها را از بین بردند، باز هم آثار زیادی از تمدن اینکا تا اکنون باقی مانده است. مانند اشیایی طلایی و نقره‌یی ظریف،کانال‌های آب رسانی وغیره. این کانال‌ها در دامنه کوه‌های اندیز(Andes) برای آبیاری ساخته شده بودند، همچنان قلعه‌ها و پناه‌گاه‌های عظیمی ساختهٔ دست آن‌ها در **کوزکو** نیز وجود دارد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند. گروه اول در مورد مردمانی بومی امریکای جنوبی بحث نمایند وگروه دوم درباره ساحهٔ قلمرو اینکا بحث و گفتگو نموده و نتیجه را نمایندهٔ هر دو گروه برای همصنفان خود بگویند.

سوال‌ها

۱- در قارهٔ امریکا چند تمدن و در کدام مناطق تشکیل گردیده بود؟
۲- ساحهٔ قلمرو امپراتوری اینکا را در روی نقشه نشان دهید.
۳- از نگاه سیاسی تمدن اینکا با تمدن آزتک‌ها چه تفاوتی داشت؟
۴- در بارهٔ آثار بجا ماندهٔ اینکا معلومات دهید.

فعالیت خارج صنف

نکات مهم درس را در کتابچه‌های‌تان بنویسید.

کشف امریکا و آغاز مهاجرت‌ها چطور صورت گرفت؟

شما در مورد زنده گی مردمان بومی امریکا موضوعاتی را خواندید، در این درس با کشف قارۀ امریکا و آغاز مهاجرت اروپاییان به آنجا و برخورد آنان با بومیان امریکا آشنا می‌شوید.

قارۀ امریکا در اکتوبر سال ۱۴۹۲م. توسط **کریستف کولمب** یکی از دریانوردان ایتالیایی به کمک مالی پادشاهی اسپانیه کشف شد. کریستف کولمب تا پایان زنده گی خود باور داشت که سرزمین**هایی را** که او کشف کرده قسمتی از سواحل شرقی آسیا **(هند)** می باشد. از این رو مردم بومی این سرزمین را هندی نامید. بعدها این منطقه به نام **هند غربی** شهرت یافت. در حالی که مردمی وی با آن‌ها آشنا شده بود **سرخ پوستان بومی** امریکا بودند.

کرستف کولمب

در آغاز قرن شانزدهم میلادی شخص دیگری از کشور ایتالیا به نام **امریکو وسپوچی**

به قسمت‌های شمالی امریکای جنوبی سفر کرد.

او متوجه شد که این اراضی، هند نیست؛ بلکه قارهٔ جدیدی می‌باشد؛ لذا بعداً این قاره جدید را به نام او امریکا یاد کردند. از این به بعد دولت‌های بزرگ اروپایی به طرف دنیای نو (امریکا) مهاجرت کردند.

اسپانیایی‌ها و **پرتگالی‌ها** با داخل شدن‌شان به مناطق امریکای مرکزی و جنوبی از خشونت کارگرفته و **مردم بومی** امریکا را مطیع خود ساختند.

اروپاییان توانستند سرزمین‌های زیادی را اشغال نمایند و امپراتوری‌های بزرگی را در آنجا تشکیل دهند. از طرف دیگر مهاجرت‌ها باعث جنگ‌ها میان قدرت‌های بزرگ اروپا گردید. در اثر جنگ دولت‌های بزرگ اروپا بر سرزمین‌های اشغال شده در امریکا، زمینه برای استقلال مردم امریکا نیز مساعد گردید.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به دو گروه تقسیم شوند.

گروه اول: درمورد کشف امریکا و این که توسط کی کشف گردید مباحثه نمایند.

گروه دوم: دربارهٔ این که چگونه این قاره را امریکا نامیدند به بحث بپردازند.

سوال‌ها

۱- قارهٔ امریکا در کدام سال و توسط چه کسی کشف گردید؟

۲- چرا قارهٔ امریکا را به این نام مسما کردند؟

۳- کاشفان اولیهٔ امریکا در مورد قارهٔ امریکا چه فکر می کردند؟

۴- ورود اروپاییان به امریکا باعث چه تحولات در آنجا گردید؟

آیا در مورد استقلال ایالات متحده امریکا چیزی می‌دانید؟

راجع به کشف امریکا توسط کولمب و آغاز مهاجرت اروپاییان در درس گذشته معلوماتی را به دست آوردید اکنون با استقلال ایالات متحده امریکا آشنا می شوید.

با کشف **امریکا** گروه‌هایی که در جستجوی ثروت بودند به آنجا رفتند. **انگلستان** و **فرانسه** بعد از کشورهای **پرتگال** و **اسپانیه** برای به دست آوردن ثروت‌های بیشتر دنیای نو وارد **امریکای شمالی** شدند.

سیزده ایالت امریکای شمالی جز امپراتوری مستعمراتی انگلیس و قسمت‌های جنوب که نسبت به ایالات شمال عقب مانده بودند، تحت قیادت دولت **فرانسه** قرار گرفت.

دولت انگلستان برای به دست آوردن پول از مستعمرات خویش در امریکا در سال ۱۷۶۵م. قانون اخذ مالیات به نام قانون **تمبر** را بر مردم سیزده ایالت وضع کرد.

این عمل باعث نارضایتی مردم گردید که اساس اختلافات میان انگلیس‌ها و مردم امریکای شمالی شد.

مردم مستعمرات از خریدن اشیای انگلیسی که مالیات گمرکی گزاف بر آن وضع شده بود خودداری کردند بعضی از اشیا و چای مورد نیاز خویش را به صورت قاچاق با کمک فرانسوی‌ها به ایالات خویش وارد می کردند.

اما در سال ۱۷۷۳م. سه کشتی چای برای تخلیه در **بندر بوستون** لنگر انداخت. با وجود آن که اهالی با آمدن کشتی‌های چای مخالفت کردند اما کشتی‌ها برنگشتند. مردم بعداً خودشان دست به دست داده و مخفیانه داخل کشتی‌های حامل شده و تمام داشته‌های چای آن را به بحر ریختند.

این واقعه بهانه‌یی برای آغاز **جنگ استقلال** مردم امریکا گردید.

انقلابیون برای اینکه مقاومت درمقابل انگلیس‌ها به صورت منظم در آید **جورج واشنگتن** را به حیث فرمانده کلی قوا انتخاب کردند. در آغاز انقلابیون بندر بوستون را تصرف کردند. جنگ به شدت ادامه یافت. انقلابیون به زودی تشکیل کنگره نمودند و **اعلامیه استقلال** امریکا را به تصویب رساندند.

بالاخره در سال ۱۷۸۳م. **دولت انگلستان** رسماً استقلال ایالات متحده امریکا را به رسمیت شناخت و به **دولت فرانسه** اجازه داده شد تا در امریکا استحکاماتی را بنا کند. برای اولین بار در تاریخ امریکا ملت جدیدی به وجود آمد، که دارای اردوی مشترك با ایالات مختلف و با هم متحد بودند. این کشور از این پس ایالات متحده امریکا نامیده شد و با تصویب **قانون اساسی** جورج واشنگتن به عنوان **رئیس جمهور**، انتخاب شد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان در صنف در بارۀ چگونه گی اخذ استقلال مردم امریکا از انگلستان بحث نموده، نتیجه را در صنف ارائه نمایند.

سوال‌ها

۱- بعد از کشف امریکا اروپاییان چرا به آنجا رفتند؟

۲- دولت انگلستان برای به دست آوردن پول، کدام قانون را بر مردم امریکا وضع کرد؟

۳- در بارۀ واقعه بندر بوستون چند سطر بنویسید.

۴- در کدام سال استقلال ایالات متحدۀ امریکا از طرف دولت انگلستان به رسمیت شناخته شد؟

اصطلاحات

فصل اول

خلافت: به نظام سیاسی خاصی گفته می‌شود که پس از وفات پیامبر اسلام ﷺ در میان مسلمانان رواج یافت و تا سال ۴۱ ق دوام نمود.

ملوکیت: نظام پادشاهی براساس فرمانروایی یک شخص واحد.

نهضت: جنبش، حرکت سیاسی، اجتماعی یا ادبی.

قیام: برخاستن،حرکت مبارزه طلبانهٔ مردم بر ضد نظام سیاسی حاکم.

داعی (داعیان): دعوت کننده، مبلغ و دعوت کننده .

موبد: روحانی و ملای زردشتی.

آتشکده: مکانی که زردشتیان، آتش مقدس را در آن نگهداری می کنند و در آنجا به عبادت خدای واحد خویش (اهورا مزدا) و انجام آیین‌های مخصوص می‌پردازند.

هویت: آنچه که شخص و یا گروهی با آن شناخته می‌شود.

قلمرو: ناحیه و سرزمینی که زیر فرمان یک فرمانروا یا حکومت باشد.

فصل دوم

عیار (عیاران): گروهی از مردم که در طول قرن دوم و سوم هجری در برخی از شهرهای شرق اسلامی فعالیت داشتند. ایشان به نام‌های جوانمردان هم یاد شده اند.

اتابک: مربی شاهزاده وزیر بزرگ .

یاسا: قانون و مقرراتی که چنگیز برای مغولان وضع کرده بود.

فصل سوم

قزلباش: به معنی سرخ کلاه است و در اصطلاح به گروه‌های نظامی طرفداران صفویان گفته می‌شد که بر سر شان کلاه سرخ می گذاشتند.

منازعه: جنگ کردن، درگیر شدن.